

Op de Hoogte

Jaargang 31 nr. 2, juni 2025

Op de Hoogte

Jaargang 31 nr. 2, juni 2025

Redactioneel

*It's a bright June afternoon
It never gets dark. Wah-wah!
Here comes the sun
Get your green green tambourine
Let's play in the park. Wah-wah!
Here comes the sun*

Dat zong Roxette al in 1996. De dagen zijn lang en de nachten kort. De natuur om ons heen is druk bezig. Toch is sinds de jaren '60 van de vorige eeuw ons landschap door intensieve landbouw enorm veranderd. Er is minder vochtig kruidenrijk grasland, er wordt meer gemaaid en er zijn minder insecten. De bijen staan enorm onder druk. Ook neemt de druk door roofdieren (en lees dan ook huisdieren als de kat) op de natuur toe. Gelukkig heeft Walcheren genoeg hagen waar onze natuur haar gang mag gaan.

In de zomer gaan we vaak ver van huis, maar in dit blad een stappenplan hoe je ook in eigen tuin volop natuur kunt beleven. En de morgenstond heeft dan goud in de mond. Wie wonen er in de hotels direct aan de kust? Sommige toeristen zijn echt bezige bijen! Bij de ommetjes gaan we ook al op vakantie, we gaan de 'grens' over! En in dit nummer gaan we op bezoek bij Terra Maris en Speelhof Hoogerzael! En in een tuin...!? Of ga lekker korren!

Passie voor planten en dan vrijwillig een boek schrijven, hoe doe je dat? Wat zie je als je jarenlang vogels volgt in een park? Naast excursiemogelijkheden op een begraafplaats blijken er in de natuur ook fanatieke doodgravers te zijn... Brrr...

Walcheren en de IVN-excursies blijven (be)hagen! Deel je zomerse avonturen via dit blad, dan is iedereen weer b(l)ij!

Namens de redactie,
Roy en Irene

Bij de voorpagina

Foto van onze IVN-fotowerkgroep (Berry van der Haar).

Aan deze uitgave werkten mee

Arjen Hartog, Arjen Faasse, Johan Antheunisse, Wietske Verschragen, Evi & Jana, bosmuis, Jack Molkenboer, Monique Jankowski, Cobie Gouwen, Theo Hendriks, Jaap van Klinken, Angie van Goethem, deelnemers fotorubriek en onze bezorgers.

Colofon

Op de Hoogte is een uitgave van IVN Walcheren* voor leden en relaties. Oplage circa 190 exemplaren. Op verzoek ook op papier.

Redactie: Angelique de Cock, Irene Maréchal, Roy van de Voort, e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl.

Geen 'Op de Hoogte' ontvangen? Mail dan even naar opdehoogte-walcheren@ivn.nl. Het volgende nummer komt in september uit. Kopij aanleveren voor 31 augustus.

~~~~~

* IVN Walcheren is een afdeling van IVN (Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid), actief in voorlichting en educatie op natuur- en milieugebied en heeft (huisgenoot-)leden; contributie € 25 resp. € 12 per jaar. Voor hen zijn activiteiten gratis of tegen gereduceerd tarief.

Ledenadministratie: Theo Hendriks, penningmeester; zie voor adresgegevens 'Bestuur & Werkgroepen'. Contributiebetaling vindt plaats via incasso of betaling a.d.h.v. een factuur op bankrekening NL02ABNA0213302942 t.n.v. IVN.

~~~~~

* Website www.ivn.nl/walcheren;
IG: IVN_Walcheren; Facebook:
<https://www.facebook.com/ivn.walcheren/>

~~~~~

Druk: Editoo Arnhem

Bestuur en werkgroepen

Dagelijks bestuur

<i>Voorzitter:</i>	Carlien Nijdam	
<i>Secretaris:</i>	Carlien Nijdam	(e-mail: secretariaat@ivnwalcheren.nl)
<i>Penningmeester:</i>	Theo Hendriks	(e-mail: penningmeester@ivnwalcheren.nl)

Algemeen bestuur (naast het dagelijks bestuur)

<i>Cursussen:</i>	Marjan Rouw	(e-mail: cursussen@ivnwalcheren.nl)
<i>Activiteiten:</i>	VACATURE	(e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl)
<i>Communicatie:</i>	Arjen Faasse	(mobiel: (06) 18408163) (e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl)

Werkgroepen

<i>Natuurpaden:</i>	Johan Antheunisse	(coördinator, tel.: (0118) 628814) (e-mail: milijobo@zeelandnet.nl)
<i>Excursies:</i>	Arjen Faasse	(algemeen coördinator) (e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl)
<i>Cursussen:</i>	Marjan Rouw	(e-mail: cursussen@ivnwalcheren.nl)
<i>Aanvragen:</i>	Theo Hendriks	(e-mail: aanvragen@ivnwalcheren.nl)
<i>Duurzaamheid:</i>	Jack Molkenboer	(e-mail: JackMolkenboer@hotmail.com)
<i>Blad Op de Hoogte:</i>	Angelique de Cock, Irene Maréchal-Van de Voort, Roy van de Voort	(e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl)
<i>Website:</i>	Joop Weijland	(e-mail: webmaster.walcheren@ivn.nl)
<i>Facebook:</i>	Angie van Goethem	(@IVN_Walcheren) (e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl)
<i>Instagram:</i>	VACATURE	(@IVN_Walcheren) (e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl)
<i>Public Relations:</i>	VACATURE	(e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl)
<i>Fotowerkgroep:</i>	Arjen Hartog	(e-mail: a.m.hartog@gmail.com)
<i>Korren:</i>	Arjen Faasse	(e-mail: arjen@ivnwalcheren.nl)

Word natuurgids of vrijwilliger!

Heb jij een passie voor natuur en wil je deze graag delen met anderen? Word dan gids of vrijwilliger bij IVN-Walcheren! Als gids krijg je de kans om zowel jong als oud te inspireren en bewust te maken van de prachtige natuur op Walcheren. Je leidt wandelingen, organiseert natuuractiviteiten en helpt anderen de schoonheid van het Walcherse landschap te ontdekken.

Bij IVN-Walcheren staat samenwerken, plezier en het delen van kennis centraal. Of je nu veel ervaring hebt of net begint, wij bieden begeleiding van ervaren gidsen en vrijwilligers om je verder te helpen.

Als vrijwilliger maak je deel uit van een betrokken en enthousiaste groep mensen die zich inzetten voor natuurbehoud en educatie. Word actief binnen onze organisatie die zich met hart en ziel inzet voor de natuur, en draag bij aan een groenere, duurzamere toekomst. Word gids of vrijwilliger en ervaar de voldoening van het overdragen van je liefde voor de natuur aan anderen!

Ook nieuwe ideeën voor activiteiten zijn meer dan welkom!
Voor dit blad zijn we ook op zoek naar bezorgers, zie pagina 31.

Aanmelden, ideeën of meer informatie? Neem contact op met het secretariaat via secretariaat@ivnwalcheren.nl.

Activiteitenoverzicht

Terugblik Algemene Ledenvergadering 29 maart

Op zaterdag 29 maart 2025 vond in Biggekerke de Algemene Ledenvergadering (ALV) plaats. Het gevoerde en toekomstige beleid van onze afdeling IVN-Walcheren werd besproken. Met ongeveer 20 personen was de opkomst niet erg hoog.

Heleen Mols stopte officieel, Carlien Nijdam werd herkozen. Er is dus een vacature binnen ons bestuur.

Een ingebracht punt was kijken naar een mogelijk samengaan met IVN-Zeeuwse Delta. Ook was er het voorstel een deel van de financiële reserves te besteden aan jeugd- en / of groenprojecten zoals aankoop of ondersteuning voedsel-

bosgebieden op Walcheren. In 2025 worden hiervoor de plannen en ideeën verder uitgewerkt. Tot slot kwam ook de vraag naar voren hoe we meer vrijwilligers kunnen trekken voor de activiteiten. Zie ook de oproep op de pagina's 3 en 31.

Aansluitend aan de ALV was er een lezing van Chris Vreugdenhil van Happyhill Micro Farm, een bedrijf in ontwikkeling. Zijn principe: 'Oogst wat je nodig hebt – Geef wat je kunt'. Fruit en stroken aanplant waarbij gebruik wordt gemaakt van eigen zaden en inheemse – eigenlijk Zeeuwse maar nog veel preciezer planten met Walcherens DNA – zonder gebruik te maken van externe bemesting maar alleen door groenbemesting. Je kunt jezelf aanmelden om tweemaal per maand mee te 'boeren'. Op woensdag- en zaterdagmiddag zijn de plukmiddagen. Je kunt gewoon plukken en een donatie achterlaten.

Geheimen van het getij

De excursies duren ongeveer 1,5 uur en vinden op **zaterdagen** plaats:

- **21 juni** om 16.00 uur
- **9 augustus** om 9.30 én 19.30 uur
- **30 augustus** om 13.00 uur
- **11 oktober** om 10.30 uur
- **26 oktober** om 19.30 uur

Excursie vanuit Polderhuis Westkapelle. Stevig schoeisel is aan te raden! Een verrekijker is handig.

Tickets zijn te koop op de ticketpagina van Het Polderhuis:
hetpolderhuis.eventgoose.com

Ook dit jaar zijn er weer excursies in samenwerking met het Polderhuis in Westkapelle.

Alle excursies hebben als thema: 'Geheimen van het Getij'. Soms zijn de excursies gecombineerd met een ander evenement, zoals N8vdN8 op zaterdagavond 26 oktober.

Tussen eb en vloed tilt de zee een tipje van de sluier van het onderwaterleven op. Iedere dag weer spoelen er andere vondsten uit de zee aan op het strand. Bij laagwater zijn bij paalhoofden en aan dijken dieren en planten te ontdekken die leven in de dynamische zone tussen land en zee. Tijdens de wandeling langs de waterlijn zal de

gids een toelichting geven over de bijzondere natuur op het scheivlak tussen land en de zee met zijn specifieke flora en fauna. Genoeg te ontdekken dus!

De excursies starten bij het Polderhuis in Westkapelle.

Speurtocht op het Nollestrand

Samen met de (klein)kinderen de geheimen van het onderwaterleven ontdekken? Doe dan mee aan de speurtocht op het Nollestrand Vlissingen, verzamelen bij het 'windorgel'.

Speuren op het Nollestrand op de data:

- **Zaterdag 28 juni** om 10.30 uur
- **Vrijdag 18 juli** om 14.00 uur
- **Zaterdag 9 augustus** om 8.30 uur
- **Zaterdag 13 september** om 12.15 uur

Aanmelden verplicht! Mail naar activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Rondje Rammekenshoek

Dit hoekje van Walcheren bij Ritthem kent veel interessante aspecten. Ga dus eens mee met het 'Rondje Rammekenshoek'! Vanaf de parkeerplaats bij het Fort Rammekens gaat het over een onverharde dijk voor een wandelingetje waarbij verteld wordt over schorren en slikken, de Westerschelde en de geschiedenis van Walcheren. Er is ruim aandacht voor de natuurwaarden: bloeiende planten en struiken, rondscharrelende vogels op het slik bij laag water en ook, alleen vanaf de buitenkant bekeken, is er een goede indruk van bouw, ligging en betekenis van het fort.

Kosten € 5 (kinderen tot 12 jaar € 2,50; kinderen tot 6 jaar en IVN-leden gratis). Graag gepast betalen. Je kunt je aanmelden voor de rondleiding via de website: www.ivn.nl/afdeling/walcheren/natuuractiviteiten.

Elke dinsdagavond van 1 juli tot en met 12 augustus. Rondleidingen starten om 19.30 uur en duren 1,5 uur. Vanwege de grasdijk en overstapjes over hekwerken kunnen kinder- en invalidewagens niet deelnemen. **Vooraf aanmelden via de website.**

Het betreft de **dinsdagen 1, 8, 15, 22 en 29 juli** en de **dinsdagen 5 en 12 augustus**.

Fort Rammekens dateert van 1547. Daarvoor lag er al een kasteel. Fort Rammekens zelf bezoeken? Kijk op de website www.staatsbosbeheer.nl voor excursiedata.

Wetenschapsdag 4 oktober

Op zaterdag 4 oktober 2025 vindt de wetenschapsdag plaats, dit als onderdeel van het Weekend van de Wetenschap. Zo kan iedereen, van jong tot oud, op een toegankelijke manier inzicht krijgen in de wereld van wetenschap en technologie. De locaties zijn de Zeeuwse Bibliotheek in Middelburg en de HZ University of Applied Sciences (locatie Middelburg). Zie ook www.weekendvandewetenschap.nl.

Dit jaar staat de stand in het teken van het Jaar van de Woelmuis en het determineren van botten voor landelijke onderzoek. Ook braakballen pluizen staat op het programma. Meedenken of -helpen? Stuur een bericht aan activiteiten@ivnwalcheren.nl. En natuurlijk kun je 4 oktober onze stand bezoeken.

Park Toorenvliedt

Het kasteeltje in park Toorenvliedt dateert uit 1726. Al wandelend door het park, dat eind 18^e eeuw is aangelegd in de Engelse landschapsstijl, verwonderen we ons over de vele natuur- en cultuurwaarden van de buitenplaats. Wat is er in die 300 jaar gebeurd? Het is te beleven samen met een natuurgids van IVN-Walcheren die veel kan vertellen over de natuur, de historie en de ontwikkelingen in het park.

Als de omstandigheden rondom de vogelgriep het mogelijk maken, bezoeken we tijdens de wandeling ook de Vogel- en Zoogdieropvang De Mikke. De opvang ligt daar, waar ooit het openluchttheater van Middelburg was. Elke excursie wordt er een ander thema uitgelicht. Bijvoorbeeld op 1 november wordt extra stil gestaan bij de bevrijding van Walcheren in de Tweede Wereldoorlog (de 'Slag om de Schelde').

Kosten € 5 (kinderen tot 12 jaar € 2,50; kinderen tot 6 jaar en IVN-leden gratis). Graag gepast betalen.

Excursies door Park Toorenvliedt zijn er op **zondag 6 juli** (zomerwandeling, aanvang 10.30 uur), **zondag 3 augustus** (zomerwandeling, aanvang 10.30 uur), **zaterdag 1 november** (bevrijding Walcheren, aanvang 14.00 uur).

Excursies starten vanaf de ingang van het park aan de Koudekerkseweg bij het landingsmonument (Buffalo-voertuig). Aanmelden is niet nodig.

Het Nollebos / Westduin

Bijna een eeuw geleden, begon op initiatief van toenmalig burgemeester Van Woelderen, de aanleg van het Nollebos, dat bedoeld was als sociaal park voor de bewoners van Vlissingen en omgeving. Sindsdien hebben de geschiedenis en de natuur het park gevormd tot een veelzijdig en waardevol gebied met een rijke flora en fauna. In alle jaargetijden valt er wel iets te beleven in dit parkachtige bos, waar ook de invloed van zoute kwel nog te merken is.

De excursie door het Nollebos vindt plaats **zondag 19 oktober** om 10.30 uur

Duur excursie circa 1,5 uur. De excursie start vanaf parkeerplaats Zwanenburg (bij de sauna, Zwanenburgseweg).

Aanmelden is niet nodig.

In het voorjaar bloeien er planten zoals de Italiaanse aronskelk, gele dovenetel en fluitenkruid. Ook is de zang van de vele vogels die er verblijven dan goed te horen. In het aangrenzende duingebied en op de dijk zijn in de zomer planten zoals zeeraket, zeekool en de teunisbloem te zien. In het najaar zal de wandeling in het teken staan van het seizoen en de kreken.

Benieuwd wat er allemaal te zien is in dit gebied? Ga dan mee met de laatste excursie van 2025 door dit gebied. Deze staat in het teken van de herfst.

Kosten € 5 (kinderen tot 12 jaar € 2,50; kinderen tot 6 jaar en IVN-leden gratis). Graag gepast betalen.

Landgoed Ter Hooge

Landgoed Ter Hooge is een gevarieerd gebied dat rond het begin van de 19^e eeuw in de Engelse landschapsstijl is aangelegd. Het huidige kasteel dateert van 1755 en is gebouwd op de fundamenteën van een kasteel dat daar al in de 15^e eeuw is gebouwd. Een aantal jaren geleden is het gebied uitgebreid met schrale weilanden afgezet met onder andere Zeeuwse hagen.

In de winter is het rustig in het bos. Dat wil niet zeggen dat er niets interessants te beleven valt. Het is alleen al leuk om lekker warm ingepakt door de ritselende afgevallen blaadjes te stappen.

Nu de bladeren van de bomen af zijn kunnen de verschillende

vormen van de diverse boomsoorten bekeken

worden. En er is meer te zien aan de kale takken. Vruchtjes, noten en zaden, gallen en de verlaten vogelnesten.

Het kasteel is nu vanuit allerlei gezichtspunten, ongehinderd door gebladerte, te bewonderen. Kosten € 5 (kinderen tot 12 jaar € 2,50; kinderen tot 6 jaar en IVN-leden gratis). Graag gepast betalen.

Voor de excursie geldt een maximum aantal deelnemers!

Zaterdag 27 december is er een verrassende winterwandeling. Aanvang 13.30 uur (duur circa 1,5 uur).

Aanmelden verplicht! Mail naar activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Vertrek vanaf de parkeerplaats aan de Breeweg tegenover kaasboerderij Pitteperk. Het gebied kan vrij drassig zijn. Stevige schoenen of laarzen zijn aan te raden!

Op stap met de IVN-Fotowerkgroep

Arjen Hartog

De afgelopen maanden zijn we steeds weer de tweede zaterdag van de maand samen op pad de natuur in gegaan om te fotograferen. De laatste tijd is de werkgroep flink aan het groeien. Dat is fijn, want niet iedereen kan altijd en daarom zijn we toch nog met een aardig aantal mensen als we op stap gaan. Zo zijn we, met de helft van gehele groep, naar de boswachterij Westenschouwen geweest. We hadden de auto's geparkeerd aan het einde bij de rotonde en moesten dus eerst een stukje lopen om in het bos uit te komen. Daar hebben we eerst wat sfeerplaatjes gemaakt. Toen een aantal daar mee klaar was zijn we specifiek op zoek gegaan naar groene takken die in het zonlicht stonden met een donkere achtergrond. Die hebben we gefotografeerd en

Klein vijvertje in boswachterij Westenschouwen

'Terwijl de IVN-fotografiebrigade hun wapens in elkaar hadden geklikt en schoten aan het lossen waren op de Pinksterbloemen kreeg een kleine rakker in het riet het op z'n heupen. Misschien zou hij zelf wel de volgende in het vizier worden. Terwijl Arjen en Arjen zaten te kletsen liep de wezel dapper als een leeuw van het stukje riet het paadje over naar de andere kant, halverwege nog eventjes stilstaand om ons te imponeren.'

(Arjen Faasse)

dat gaf bijzondere resultaten. Daarna hebben we gelopen tot we bij een klein vijvertje uit kwamen. Hier hebben we verschillende opnamen gemaakt. Terug bij de rotonde hebben we eerst nog genoten van een heerlijk bakje koffie of thee voordat we terug naar huis zijn gegaan.

In de maand april zijn we naar het Oranjabos gaan. Die dag ging er zelfs een niet-fotograferend IVN-lid mee. We zouden daar de ontrollende varens gaan fotograferen. Echter op een veldje, voordat we het Oranjabos ingingen, stonden ontzettend veel pinksterbloemen. Die konden we natuurlijk niet ongefotografeerd laten staan. In het Oranjabos zelf waren de varens nog niet ver ontwikkeld. De eerste kwamen net uit de grond. Daarom hebben we ons hier beziggehouden met andere diverse onderwerpen.

De werkgroep op zoek naar pinksterbloemen

In de maand mei hadden we, als fotowerkgroep, twee activiteiten. De eerste was op woensdagavond 7 mei. Dat was de fotobespreking. Er worden dan van de afgelopen periode (januari tot mei) door iedereen vier foto's meegenomen. Een aantal foto's van die avond zie je op de voorpagina, bij dit artikel, achter in het blad (pagina 39) en in de fotorubriek 'Kiek... een plaetje!' vanaf pagina 10. Over deze foto's wordt eerst door de maker iets verteld en vervolgens geven de overige aanwezigen op- en aanmerkingen met positieve feedback. Het leuke van zo'n avond is dat er veel foto's van de bewuste zaterdagochtenden bij zijn (dit is overigens niet verplicht). Iedere keer komen we tot de conclusie dat we daar allemaal bij waren en dat

er toch zoveel variatie in de foto's te zien is. Zo leer je veel van elkaar en het is ook nog eens gezellig!

De tweede activiteit in mei was op de 10^e, toen we naar de Kwade Hoek (Goeree-Overflakkee) zijn geweest. We hebben daar een verkorte versie van de wandeling uitgezet door Natuurmonumenten gelopen. We hebben daar onder andere de gele lis en akkerhoorn gefotografeerd. Er waren, zo in het voorjaar, ook veel vogels te horen. Die ochtend hebben we de sprinkhaanzanger gehoord. Ik had er zelf nog nooit van gehoord. Het vogeltje doet zijn naam eer aan en klinkt ook echt als sprinkhaan of krekel. Dit waren voor nu weer de belevenissen van de IVN-fotowerkgroep. In de volgende maanden gaan we weer op stap. Als je ook een keer mee wilt kan dat altijd.

Ga mee op stap met de Fotowerkgroep! Elke 2^e zaterdagochtend van de maand van 9.00 - 12.00 uur.

Aankomende data: **zaterdag 12 juli** (Oranjezon, thema 'libellen'), **zaterdag 9 augustus** (Kalmthoutse Heide, thema 'heide') en **zaterdag 13 september** (Clingense bossen, thema 'paddenstoelen').

Leden van de fotowerkgroep ontvangen een mail / appje. Geen lid, wel meedoen? Stuur een mail naar Arjen Hartog: a.m.hartog@gmail.com (of stuur een appje naar (06) 33742545).

Voor vragen of extra informatie kun je hier ook terecht.

Begraafplaats Middelburg

Johan Antheunisse

Op dinsdag 24 juni en woensdag 10 september (beide data om 14.00 uur) organiseert IVN samen met de gemeente Middelburg een rondleiding over de begraafplaats Middelburg. Deelname is gratis, maar aanmelden is verplicht.

Dinsdag 24 juni 2025

Woensdag 10 september 2025

Beide data aanvang 14.00 uur, verzamelen bij de ingang van de begraafplaats.

Aanmelden verplicht! Mail uw aanmelding naar activiteiten@ivnwalcheren.nl

De stadsbegraafplaats van Middelburg, zoals deze vroeger heette, is rond 1830 aangelegd nadat de traditie van het in de kerk begraven in de 19^e eeuw verbroken werd. In vroegere tijden werden de rijken in de kerk begraven en de minderbedeelden daarbuiten. Ook werd er in Middelburg wel op de Bolwerken begraven, waarvan nu alleen de Joodse begraafplaats nog zichtbaar is. De nieuwe regels bepaalden dat begraafplaatsen ver weg van de bebouwing – liefst buiten de stad – aangelegd moest worden. Dat had eerst wel wat ‘voeten in de aarde’, omdat de rijken hun status en de kerken hun inkomsten zagen verdwijnen.

Pas toen de regels een wettelijke basis kregen met het definitieve besluit van Koning Willem I in 1829 is men in Middelburg begonnen met de aanleg van een algemene begraafplaats in het voormalige Havenkanaal tussen de Westelijke- en de Oostelijke Havendijk. In die tijd werd er ook aandacht aan het aanplanten van bomen en struiken geschonken en de begraafplaats is in de loop der jaren verschillende keren opnieuw ingericht en aangeplant. Al in 1882 zijn er iepen, schietpopulieren en lariksen geplant en bloemperken aangelegd. Rechte paden werden veranderd in de toen gangbare landschapstijl en in 1925 vond er een herinrichting plaats.

Na de aantasting van het zoute water als gevolg van de inundatie in 1944, heeft landschapsarchitect Chris Broerse een nieuw inrichtingsplan voor de begraafplaats alsook voor de Bolwerken gemaakt. Broerse was hoofd van de plantsoendienst in Amstelveen en heeft meegewerkt aan de aanleg van verschillende heemtuinen. Geboren in Serooskerke was hij bekend met de omgeving hier op Walcheren en hij creëerde de Kastanjelaan, evenals de groene taxushagen, waardoor er groene kamers ontstonden.

Op het oudste gedeelte van de begraafplaats is nog veel te zien over het begraven in vroeger tijden, zoals de grafkelders. Deze grafkelders, geschonken door het gemeentebestuur, waren een nabootsing van het begraven in de kerk. Verder zijn er, afhankelijk van hoe vermogend iemand was, de eigen graven met soms fraaie grafzerken of tombes te zien, het in klassen begraven en tot slot het achterafgedeelte voor de armen. Ook is hier een gedeelte met oorlogsgraven.

In de laatste decennia is het groen op het oudste gedeelte flink toegenomen; er staan vele boomsoorten en struiken. Wilde planten gedijen goed; zo komen er verschillende orchideeën voor en wilde viooltjes, evenals de voorjaarsprimula's.

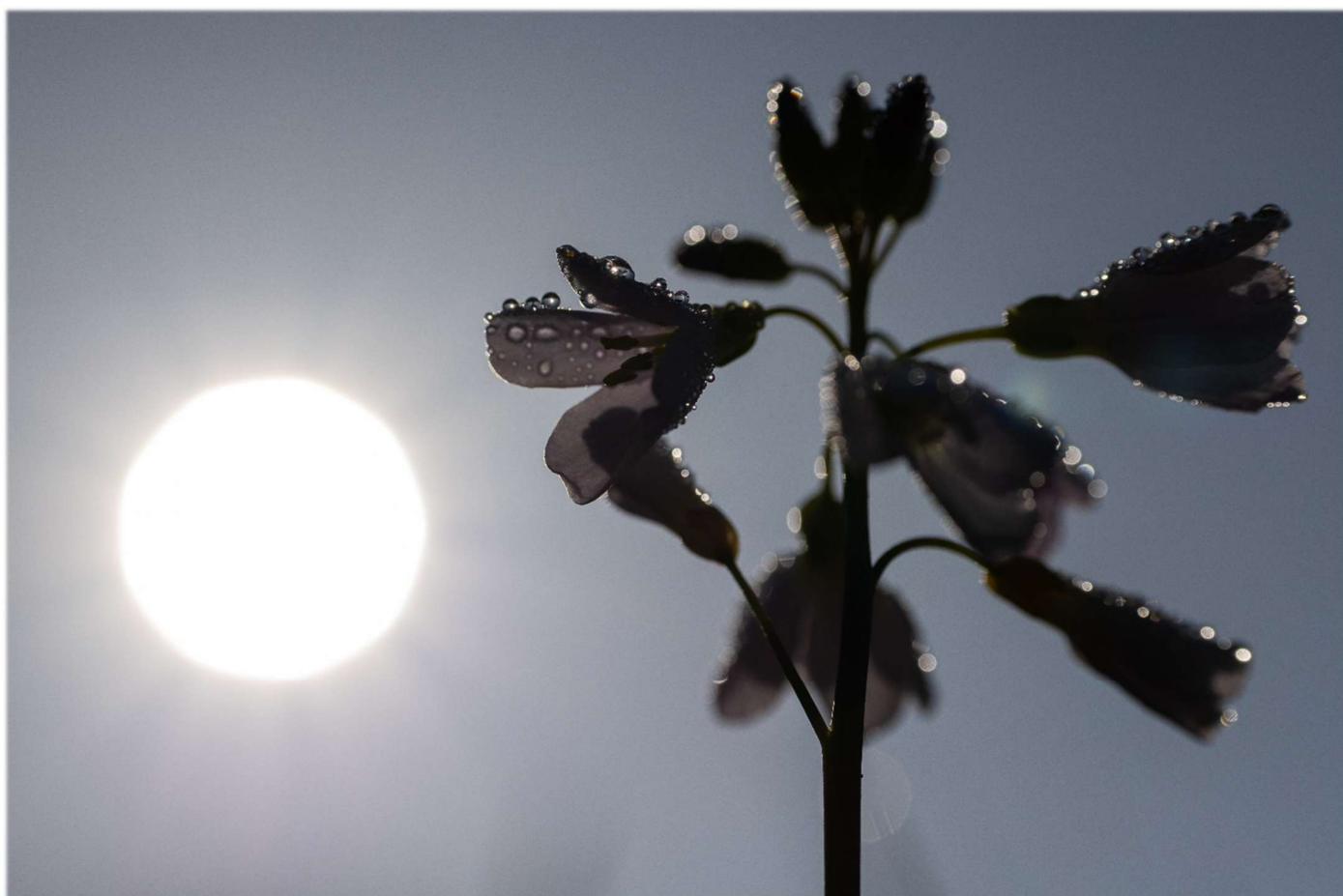
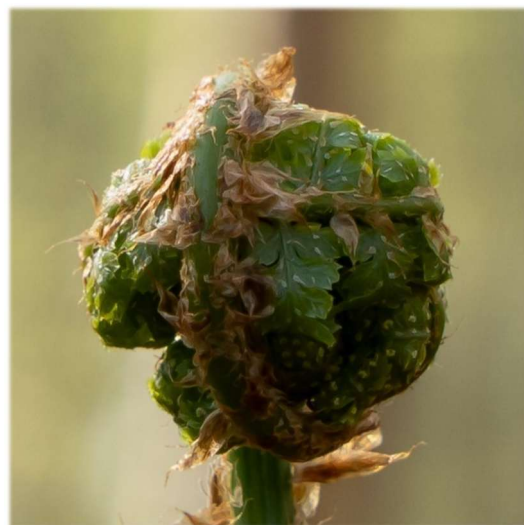
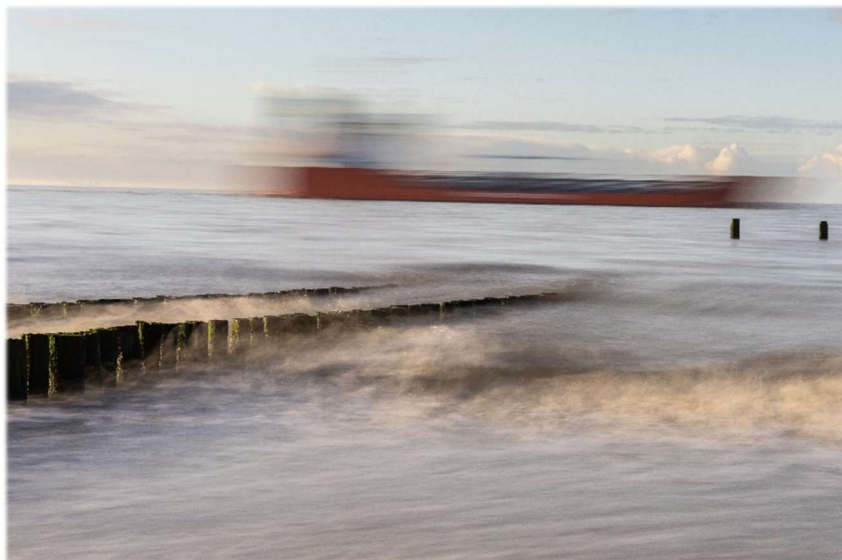
Tijdens de wandeling komen al deze onderwerpen uitgebreid aan de orde en worden natuur, historie en cultuur met elkaar verbonden.

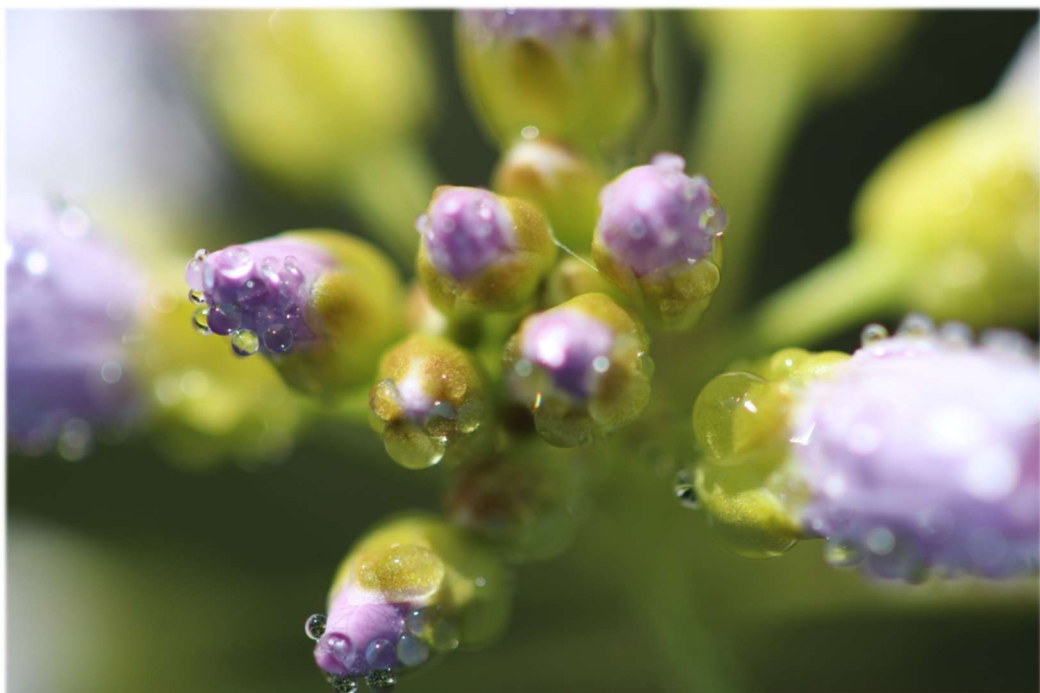
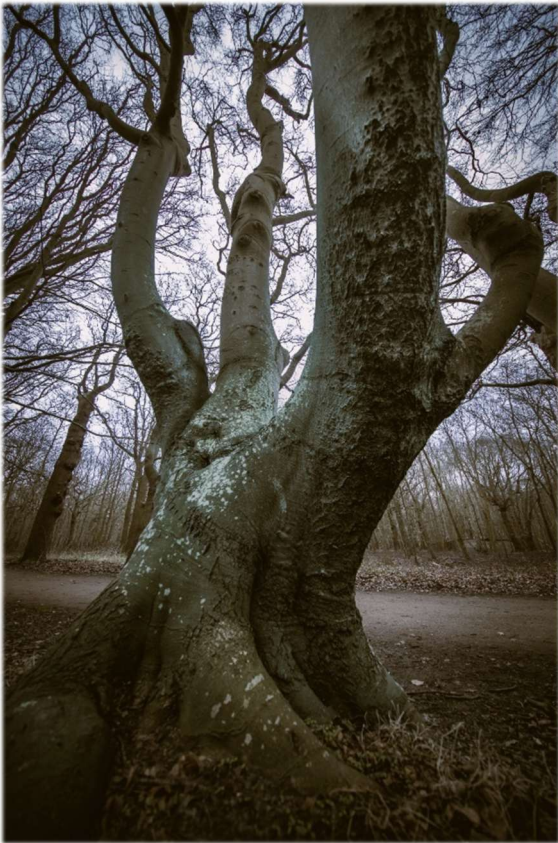
Kiek... een plaêtje!

In deze rubriek staan natuurfoto's van leden centraal. Heb jij een leuke foto van een mooi, bijzonder of waardevol natuurmoment of natuuractiviteit die je graag wilt delen? Stuur deze naar opdehoogte-walcheren@ivn.nl. De redactie plaatst – een selectie uit – de aangeleverde foto's.

Deze keer zijn foto's geplaatst van onze IVN-fotowerkgroep.

Op bezoek bij...

Terra Maris

Wietske Verschagen

In 2016 zette ik mijn eerste stappen binnen bij Terra Maris, museum voor natuur en landschap. Toen als stagiaire, op zoek naar mijn passie en een plek waar ik me thuis zou voelen. Daarvoor had ik al verschillende, leuke stages achter de rug: op een zonnige camping in Frankrijk, bij een evenementenbureau in Rotterdam – en nu belandde ik op een heel ander terrein, dat bleek een schot in de roos.

Bij Terra Maris ging ik me bezig houden met de publieksactiviteiten en begon ik met mijn afstudeerproject: het vernieuwen van het Middeleeuwse Festijn, een jaarlijks terugkerend evenement dat vijf zomerse dinsdagen de geschiedenis tot leven brengt. Mijn eerste kennismaking met dit festijn was een supertoffe ervaring: De ontspannen sfeer, blijde bezoekers, enthousiaste vrijwilligers, en de prachtige locatie in de landschapstuin... Ik weet nog dat ik toen dacht: Dit is mijn ding.

Na mijn stage kreeg ik de kans om bij Terra Maris te blijven werken, op de afdeling educatie en communicatie. Ik ontdekte hier dat het organiseren van evenementen en activiteiten met een verbinding naar natuurbeleving me iedere keer opnieuw blij maakt, want het voelt als een verlengstuk van mijn eigen jeugd. Buiten spelen, vies worden in de modder, en ontdekken hoe alles om je heen leeft – dat is juist wat we proberen over te brengen op de bezoekers van Terra Maris met activiteiten die niet alleen leuk zijn, maar ook inspireren, prikkelen en verwonderen.

Inmiddels coördineer ik activiteiten, evenementen en een fantastische groep vrijwilligers. Geen dag is hetzelfde. De periode voorafgaand aan de Middeleeuwse Festijnen en de zomer is altijd een bruisende chaos van plannen en organiseren. In de wintermaanden ontstaat er juist ruimte voor creatieve ontwikkeling: nieuwe activiteiten worden bedacht, de landschapstuin wordt stap voor stap klaargemaakt voor het zomerseizoen, en er wordt gewerkt aan de ontwikkeling van nieuwe tentoonstellingen.

Afgelopen voorjaar hebben we twee nieuwe tentoonstellingen geopend die bezoekers meenemen op een bijzondere ontdekkingstocht: Poepgoed, een snelcursus keutelkunde en De Verzamelkamer.

Poepgoed, een snelcursus keutelkunde is een interactieve tentoonstelling waar je bijvoorbeeld ontdekt dat mestkevers in één nacht wel 250 keer hun eigen gewicht aan mest onder de grond werken. Voor kinderen is er van alles te doen, te zien, en zelfs te ruiken – inclusief het verhaal van 'De kleine mol die wil weten wie er op zijn kop heeft gepoept'.

De Verzamelkamer laat zien hoe verzamelingen van vroeger evolueerden van een chaotische verzameling pronkstukken tot een bron van kennis over de natuur. Tegenwoordig kijken we (gelukkig) anders naar natuur en dierenwelzijn, maar bestaande natuurverzamelingen blijven een bron van kennis en daarmee van onschatbare waarde. Een hoogtepunt is de gastverzameling, zie de volgende pagina.

Terra Maris – letterlijk land van de zee – is hét museum voor natuur en landschap van Zeeland. Het museum is gevestigd in de voormalige orangerie van kasteel Westhove, dat gelegen is in het prachtige natuurgebied De Manteling van Walcheren, tussen Oostkapelle en Domburg.

Tentoonstelling

Poep is belangrijk. Zowel in de zeeën als op het land is het een voedingsstof. Het levert een belangrijke bijdrage aan biodiversiteit. De mens gebruikt poep al ruim 8.000 jaar als mest in de landbouw. Mestkevers maken er hun kraamkamer in, nijlpaarden gebruiken het om hun paadje te markeren en konijnen eten het nog een keertje op... Poep dus! Vanaf 3 april 2025 is bij Museum Terra Maris de nieuwe tentoonstelling 'POEPgoed, een snelcursus Keutelkunde' te zien. Met deze leuke familietentoonstelling duik je in de wereld van poep.

Middeleeuws Festijn

Op de dinsdagen 22 en 29 juli en 5, 12 en 19 augustus is Terra Maris weer het decor van het Middeleeuws Festijn. Aanvang 16.30 uur, einde 19.30 uur.

Wisselende gastverzamelingen in de Verzamelkamer

Een van de hoogtepunten van de Verzamelkamer is een speciaal kabinet met wisselende gastverzamelingen. Dus heb je zelf een speciale verzameling? Deel jouw passie met onze bezoekers en laat je verzameling schitteren in De Verzamelkamer. Stuur een foto en een korte beschrijving van je collectie naar info@terramaris.nl. Wie weet wordt jouw verzameling binnenkort tentoongesteld!

Speelhof Hoogerzael

Evi & Jana

We spraken met Evi, 7 jaar oud, die graag in Speelhof Hoogerzael komt. Ze vertelt wat ze zoal doet in Hoogerzael.

Evi: 'In Hoogerzael ga ik lekker klimmen in de touwen, spelen in de bossen, vlotjes varen, van alles. Met vrienden en vriendinnen kom ik daar. En dan doen we een parcoursje. Dat is dat 1 persoon iets voor doet en de anderen het na moeten doen, door heel het park heen. En hutten bouwen is ook leuk. En leuke workshops doen. Ik ging met een vriendin uilenballen pluizen, we vonden heel veel botjes en schedels van muizen. We hebben ook een keer een challenge gedaan, toen ging we van 11 uur tot 17 uur in Hoogerzael blijven in de hut die we zelf hadden gemaakt. We namen ook eten mee en snacks. Je kunt er ook leuk je verjaardag vieren, dat heb ik vorig jaar gedaan. Dan huur je de pipowagen als je jarig bent. We deden toen een speurtocht en vlotjes maken en laten drijven. En marshmallows roosteren bij de vuurkorf. Soms ga ik voetballen bij het voetbalveldje met de jongens uit de klas. Je kan ook van de kabelbaan gaan en klimmen in de touwen en de touwbrug. En als ik in groep 6 zit dan ga ik daar ook schooltuinieren en dat lijkt me ook heel leuk.'

Speelhof Hoogerzael is een heerlijke natuurspeeltuin in de wijk de Griffioen in Middelburg. Sinds de oprichting in 2010 een groene oase waar kinderen en natuur elkaar ontmoeten. Een plek om te spelen en ravotten, klimmen, klauteren, lekker rondrennen of je evenwichtsgevoel testen op vlotjes of de touwbrug. Maar daarnaast ook een fijne plek om te leren, zoals bij het schooltuinieren (voor groepen 6 van verschillende basisscholen uit Middelburg) of bij één van de workshops. Het terrein is vrij toegankelijk van zonsopkomst tot zonsondergang (in de zomer tot 21.00 uur). Er is een paviljoen dat vanaf mei tot en met oktober geopend is op woensdagmiddag, vrijdagmiddag en zaterdagmiddag. Daar kun je terecht voor koffie en (huisgemaakte) thee, waterijsjes en schepnetjes. Het 15-jarig jubileum wordt gevierd op zaterdag 5 juli met tal van activiteiten, hou hiervoor de website www.speelhofhoogerzael.nl in de gaten.

Waarom is het leuk in Hoogerzael?

Evi: 'Omdat je er van alles kan doen.'

Wat als er geen Hoogerzael zou zijn?

Evi: 'Dan kan ik niks buiten doen en vervel ik me dood, als ik met mijn buurmeisje speel. En als ik in groep 6 zit dan kan ik daar niet tuinieren.'

Jana, 10 jaar oud, vertelt over het schooltuinieren:

'Schooltuinieren is erg leuk. Je leert over tuinieren en krijgt een tuintje. Samen met klasgenoten in je tuintje werken (een keer in de twee weken). Je kan ook zelf je tuintje komen watergeven. Alles dat je verbouwt mag je mee naar huis nemen en wat van koken. Ik heb al veel radijsjes. Je kan zelf ook een beetje bepalen wat je laat staan en wat niet. Zoals bloemen die er soms groeien.'

Een tuin in de Erasmuswijk

Mag ik me even voorstellen? Ik ben een gewone bosmuis. Nou ja, gewoon? Ik bevind me nu niet echt in een bos, maar in een groene tuin in de Erasmuswijk in Middelburg. Ik ben dan ook een echte opportunist! Waar eten en schuilmogelijkheden zijn, daar ben ik! Zo heb je hier een voedersilo voor vogels en een leuk schuurtje met veel verstoppelken. En eindeloos groen. Ik kreeg mijn wetenschappelijke naam *Mus sylvaticus* al in 1758. En dat van een Zweed, Carl Linnaeus. Ik ben klein, heb grote oren en een lange staart.

Mijn eten bestaat uit zaden en noten, maar ik ben ook gek op paddenstoelen en mossen. En niet te vergeten insecten, regenwormen, slakken en spinnen. En ik ben één van de weinige gewervelde dieren die vruchtbare delen van varens eet. Nou, die staan er ook in deze tuin!

Ik ben gek op bewegen en ik kan grote sprongen maken! Meestal word ik erg actief in de avond en nacht. Behalve bij heldere maan, dan doe ik ietsje minder. En zeldzaam ben ik niet, op het uiterste noorden en oosten na, kom ik in vrijwel heel Europa voor. Behalve boven de boomgrens, daar is natuurlijk weinig te beleven. In het wild word ik gemiddeld 3 maanden oud.

Ik heb veel vijanden, vooral roofdieren en roofvogels hebben het op me gemunt. En katten. Jammer genoeg laten veel mensen hun kat maar een beetje rondzwerven en moorden. Als alles meezit kan ik wel 4 jaar worden, maar dan zou ik in huis in gevangenschap moeten leven. En ik ben net als de lezers van dit blad nu eenmaal gek op de natuur. Dus net als de bewoners van dit huis werk ik nog een tijdje enthousiast in deze groene tuin. En jullie als lezers ook veel plezier in de natuur!

Artikelen en ander nieuws

Hagen op Walcheren

Als je naar een oude kaart van Walcheren kijkt zie je vele kleine kavels. Door het ontbreken van prikkeldraad werden deze kavels omzoomd door hagen. Langs de landwegen stonden aan beide kanten hagen, iepen en essen. De 'Tuin van Zeeland' heette Walcheren in die tijd. Deze koosnaam was lange tijd voorbehouden aan Noord-Beveland tot dit in de 16^e eeuw langere tijd onder water kwam te staan.

De oorsprong van de wegbeplanting ligt volgens sommigen aan de officiële toestemming van Karel V (heerser over het toenmalige Spaanse Rijk waar ook de Nederlanden en dus Walcheren bij hoorden). In 1515 kondigde hij aan dat iedereen op de weg tegenover zijn grond moest beplanten en dat het hakhout behouden mocht blijven voor eigen profijt. De overheid probeerde door het toekennen van het plant- en pootrecht aan de behoefte in brandstof te voorzien.

Vroeger lag de zorg voor onderhoud van de plattelandswegen in handen van het polderbestuur. De hoofdtaak bestond uit kering van het buitenwater en secundair uit de beheersing van het binnenwater. Het beheer van de beplanting langs de wegen hoorde ook uitdrukkelijk tot hun

taken. In de uitoefening van die taak werden wisselende besluiten genomen. Centraal stonden hierin de verschillende belangen van de boeren en buitenplaatseigenaren. Boeren hadden vooral last van de wegbeplanting door wegversmalling als gevolg van bomen en struiken die slecht onderhouden en te ver doorgegroeid waren. Veel wegen op Walcheren waren in slechte staat. Ze waren vele eeuwenlang onverhard en grote delen van het jaar nauwelijks begaanbaar omdat ze zo laag lagen en daardoor snel onder water liepen. De oogst werd daardoor bemoeilijkt. Wegbeplanting bood echter ook beschutting voor bijvoorbeeld de boomgaarden. Eigenaren van buitenplaatsen wilden hun landgoed verfraaien en hakhout planten. De wegbeplanting bestond uit opperhout en onderhout. Bij het opperhout kun je denken aan abelen, elzen, essen, iepen en wilgen. Op dijken vond je vooral elzen, notenbomen en wilgenbomen. Onderbeplanting bestond uit vooral meidoorn, sleedoorn, hondsroos, braam en liguster. Meidoorn werd ook gebruikt als veekering door de stekels die er aan zitten.

De opkomst van het prikkeldraad na de Eerste Wereldoorlog, de inundatie in 1944 gedurende de Tweede Wereldoorlog en de naoorlogse ruilverkavelingen en angst voor het besmettelijke bacterievuur zorgden er voor dat veel van deze hagen op Walcheren verdwenen. In het huidige landschap zie je bij de bestaande hagen nog veel van de genoemde beplanting terug. Hagen zijn een nestgelegenheid voor akkervogels en zangvogels. De bloeiende sleedoorns en daarna meidoorns zijn in de lente een voedingsbron voor insecten en zijn in de herfst vanwege bessen voedsel voor vogels en kleine zoogdieren. Egels vinden

er een plek voor hun winterslaap. Verder kunnen dieren zich via de hagen verplaatsen. Hagen op Walcheren, naast een mooie blik- en windvanger van grote betekenis voor de natuur!

Wil je weten hoe Walcheren er uit zag voor de inundatie van 1944? Breng een bezoek aan het **Heggengebied Arnemuiden** in beheer bij de Stichting Het Zeeuws Landschap. Vanaf de Blikkendijk in Arnemuiden kun je het bijna 4 hectare grote gebied intrekken. Mooi is hier het contrast, aan de ene kant kijk je dit oude heggenslandschap in, aan de andere kant kijk je naar grootschalig ingerichte landbouwpercelen.

Aan de structuur van het landschap zie je dat hier in vroegere tijden veen gewonnen is. Veen werd in de late Middeleeuwen gewonnen om zout uit te winnen, het zogenaamde moernerren. Dit is kenmerkend voor delen van Walcheren.

Tien jaar vogelwaarneming in Park Toorenvliedt

Jack Molkenboer

Aangezien ik vlak bij het Park Toorenvliedt in Middelburg woon, is het voor mij tamelijk eenvoudig om daar naar vogels te kijken. Dat vogel kijken doe ik al zestig jaar. En zo stilaan leer je wel een beetje waarnemen. Het is een soort tweede natuur en je kunt het na al die tijd ook niet meer uitzetten. Of ik nu in park Toorenvliedt sta of midden in Parijs in Jardin du Luxembourg rondloop, vogels vallen je op en dan kom je al ras op het idee om dit op een nauwgezette manier te doen. Het begint dan voor mij toch altijd met een kleine aantekening in een ouderwets schriftje of nu op je telefoon. Met die krabbels kun je later iets nazien en opzoeken. Tegenwoordig kun je met allerlei behulpzame vogel-apps opzoekwerk doen. Sinds 2014 noteer ik wat er zoal in Toorenvliedt aan vogels te zien is. Dat geeft na 10 jaar een inkijkje wat betreft broedvogels en wintergasten in het park. Ik ga in dit verhaaltje geen lijstjes plaatsen maar wel aardig om te vermelden dat uitgesplitst naar soorten ik op een totaal zit van 56. Van buizerd tot ijsvogel en van fitis tot boomkruiper. Wat betreft broedvogels (soorten die tot broeden komen) kom ik in totaal over 10 jaar uit op 34. Dat wil echter niet zeggen dat deze 34 soorten ook elk jaar daadwerkelijk tot broeden komen. Maar dit voorjaar 2025 ligt dit aantal volgens mijn telling op 25 soorten.

Grote bonte spechten (*Saxifraga* – Luuk Vermeer)

Gemiddeld gezien over tien jaar kom ik dan tussen de 23 en 26 soorten die daadwerkelijk jaarlijks tot broeden komen. Als je een uitsplitsing maakt welke soorten het goed doen, kom ik uit bij de koolmees (nestkastbroeder, soms zie je de koolmees nog als holenbroeder), roodborst, blauwe reiger, kwak (uniek voor Toorenvliedt). In bijna alle jaren de zwartkop, tjiftjaf, merel, zanglijster, winterkoning, heggenmus, houtduif. Variatie in broedsucces is er elk jaar en geldt voor alle soorten. De grote bonte specht broedt elk jaar in Toorenvliedt. Soms met twee legsels. De groene specht registreer ik niet elk jaar als broedvogel. De merel en de winterkoning zijn wel de soorten met de hoogste dichtheden qua territoria. Dan laat ik evenwel de blauwe reiger even buitenbeschouwing. Deze koloniebroeder broedt in Toorenvliedt met een ruim twintigtal nesten (2024). De wilde eend hoort niet bij de soorten die het goed doen. Elk jaar zie ik meerdere broedsels van soms wel 12 pullen. Maar na verloop van weken decimeert zo'n broedsel. Predatie speelt daarbij vast een rol in het park (blauwe reiger, ratten, katten). Aanwezigheid van voldoende voedsel? Opstaande vijverranden, te weinig

beschutting? Soorten die niet elk jaar tot broeden komen zijn bijvoorbeeld de al genoemde groene specht, gaai, sperwer. Uitzonderlijk waren de broedsels van de fitis (2024) en de kleine karekiet (2022). Eenmalige soorten – zonder territoria – waren braamsluiper, ijsvogel, kerkuil. Van de soorten die te zien zijn buiten de broedperiode valt op dat de koperwiek en in sommige jaren ook de kramsvogel afkomen en zich tegoed doen aan de aanwezige bessen. Zelfs de goudhaan, hoe klein ook, heeft zich weleens laten zien in het najaar. Onverwachte wintergast was ooit een kerkuil in de schemer en een regenworm zoekende buizerd. Een over het gras huppelende buizerd is een koddig schouwspel. Ook drama vindt plaats en wel in de vorm van een sperwer (zowel m/vr) die een prooi slaat.

Zwartkop (Saxifraga – Luuk Vermeer)

In de winterperiode is er ondanks de stilte van de vogels het een en ander te zien: Aalscholvers, kleine zilverreigers, fuut en dodaars om maar een paar te noemen. De zwarte kraai, kauw en ekster broeden (bijna) in elk jaar. Dit jaar met elk een nest. Welke invloed hun aanwezigheid heeft op de overige soorten zou ik niet weten.

Alle overvliegende soorten heb ik uiteraard niet meegeteld. Alhoewel het wel aardig is de hoorbare koekoek te vermelden en de lepelaar die een poging deed om te landen op het eilandje midden in het park maar dit na twee pogingen toch niet aandurfde. Als ik al mag spreken van een methode van kijken, dan lijkt deze nog het meeste op het BMP (broedvogel

monitoring) van Sovon en dan over alle soorten. Maar aangezien ik het hele jaar door het park ongeveer elke 10 dagen een keer bezoek kom je tot deels andere bevindingen. In het broedseizoen zijn de meeste bezoektijden bij zonsopkomst. Lengte van de bezoektijd is dan toch snel een uur. In de rest van het jaar is dit aanmerkelijk korter en vaker in de latere ochtend of middag.

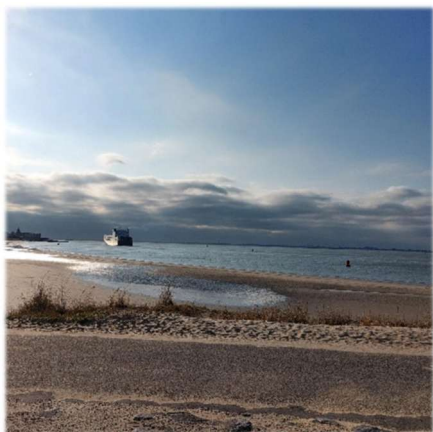
Heb ik in die tien jaar veranderingen bemerkt in het vogelbestand in park? Hier moet ik voor mijzelf toch wat terughoudend in zijn. Op veel plekken in het park wordt de lagere begroeiing geregeld verwijderd wat de nest gelegenheid van sommige vogels niet bevordert. Zelfs in het voorjaar worden soms takken verwijderd. Het bezoek aan het park is denk ik wel iets toegenomen wat verstoring voor de vogels met zich meebrengt. Maar in welke mate dat effect heeft weet ik niet. Als we kijken naar de broedvogels dan zie ik op jaarbasis kleine variaties in aantallen; zwartkop en tjiftjaf (trend omhoog), winterkoning, heggenmus, roodborst, vink, pimpel- en koolmees, merel en zanglijster zijn voor het park stabiel. Wat betreft de blauwe reigerkolonie daar zit volgens mij een trend naar meer nesten en ook wat betreft het aantal kwaknesten is dit volgens mij het geval. Ik krijg de indruk dat het eilandje waar deze twee soorten broeden overvol is. Daarbij is het lastig tellen, vooral als de vegetatie eenmaal in het blad zit. Voor de merel heb ik nauwelijks iets gemerkt van een afname door het beruchte Usutu virus in die tien jaar. De boomkruiper is in die tien jaar volgens mij afgenomen. De groenling hoor ik in het vroege voorjaar regelmatig. Maar of deze soort elk jaar daadwerkelijk tot broeden komt weet ik niet. De tuinfluiter heb ik dit voorjaar goed gehoord (2025). Voor de eerste keer trouwens. 10 jaar is niet een bijzonder lange periode voor vogel monitoring maar het laat wel zien welke vogels je kunt tegenkomen in een mooi stadspark zoals het Middelburgse Toerenliedt. Misschien moet je constateren dat het al met al een gemiddeld beeld geeft wat in een stadspark van deze omvang en kwaliteit aan vogels voorkomt. En dat landelijke trends ook zichtbaar zijn. Bijzonder is wel dat de vijvers, het eilandje en de wat oudere bomen het extra aantrekkelijk maakt voor een ruim aantal vogelsoorten.

Tjiftjaf (Saxifraga – Bart Vastenhouw)

Schone Schelde Schoonmaak 15 maart 2025

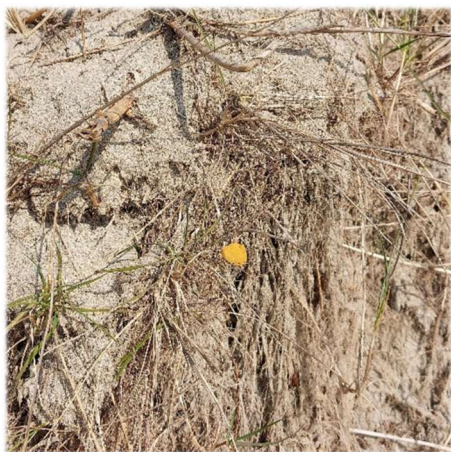
Monique Jankowski

Schip op de Westerschelde in Vlissingen

De warme lente heeft zich even laten zien maar is weer weggedoken om misschien volgende week terug te keren. Net vandaag wanneer veel mensen naar buiten gaan om te klussen en schoon te maken is het koud en natuurlijk ook gewoon oké voor een dag in maart. Buiten waait een koude oostenwind. De winterjas lag gelukkig nog niet in de koffer van winterkleding en kan weer aan. Een muts, sjaal en handschoenen zijn ook noodzakelijk.

Op Walcheren staan 2 schoonmaakplekken om te doen. Vlissingen en Ritthem. 's Ochtends ga ik onderweg naar Vlissingen. Daar zet ik de materialen voor opruimen klaar voor mijn collega, Adriaan. Daarna rij ik naar Ritthem waar ik de mensen, die gaan juten opwacht met grijper en jutzak. Omdat het koud is en ik wat vroeg ben begin ik alvast met schoonmaken van het strand – juten. Na een tijdje sluit nog een jutter aan. Op zich lijkt dit strandje er afvalvrij uit te zien. Maar dichterbij is er nog veel vooral klein afval te vinden; zoals plastic, purschuim, vispluis en sigaretten.

Stukje purschuim

Stukje plastic in grashalm

Vispluis

Klaar bij het strand van Ritthem en terug naar Vlissingen om de materialen weer op te ruimen, maar daar zijn 4 jutters nog druk bezig want op het Badstrand ligt veel rommel. Grote stukken afval. Daar heb ik ook nog even geholpen en na 2 uur schoonmaken zijn we met elkaar gestopt.

Schoonmaakwerkzaamheden op Badstrand Vlissingen

Niet alleen tijdens Schone Schelde wordt er opgeruimd. Ook meehelpen met juten om de Schelde schoner te krijgen? Sluit je aan bij **Doe Mee, Verlos de Zee!**

Kijk voor meer informatie op www.verlosdezee.nl.

Sigarettenpeuk

Supporters en jutters die hebben meegeholpen op een locatie

Aangespoelde rommel op het Badstrand

Al het afval wordt naar de jutbak gebracht. Deze vind je op diverse plekken naast de Ooster- en Westerschelde. Ze staan er jaarrond.

Inmiddels komen via de app foto's binnen van andere groepen, die op andere plekken langs de Ooster- en Westerschelde hebben gejut.

Afval wordt afgevoerd naar de speciale bakken

Moe maar voldaan sluiten we een mooie opruimdag langs de Scheldes af.

Monique Jankowski is medewerkster bij Terra Maris en actief voor Schoon Zeeland en Doe Mee, Verlos de Zee!

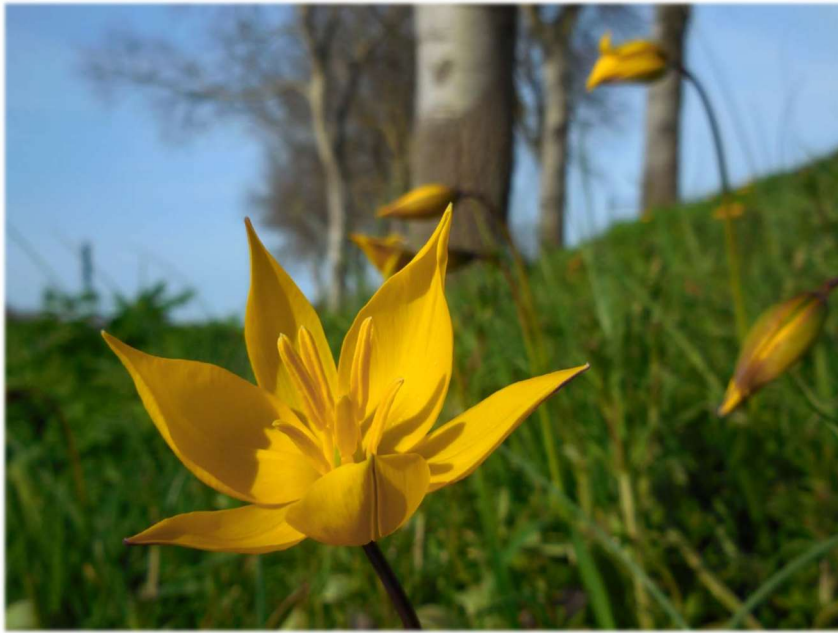
Doe Mee, Verlos de Zee! is ontstaan in 2010 op Goeree-Overflakkee. Jutter Matthijs Lievaart verzamelde op 'De Kwade Hoek' een berg zeeafval en zette op een bord van juthout de slogan 'Doe Mee, Verlos de Zee!'. Twee weken later lag er een enorme berg. Deze werd af en toe verwijderd en het bordje bleef liggen, zodat de berg weer opnieuw kon groeien. Naderhand werden er jutbakken geplaatst. Inmiddels zijn er meer dan 160 jutbakken langs de Nederlandse en Belgische kustlijn te vinden. Deze staan er het hele jaar.

Naast opruimen kun je ook rivieronderzoeker worden en het afval in kaart brengen. Informatie hierover vind je op www.schonerivieren.org.

Van passie tot plantenveldgids

Roy van de Voort

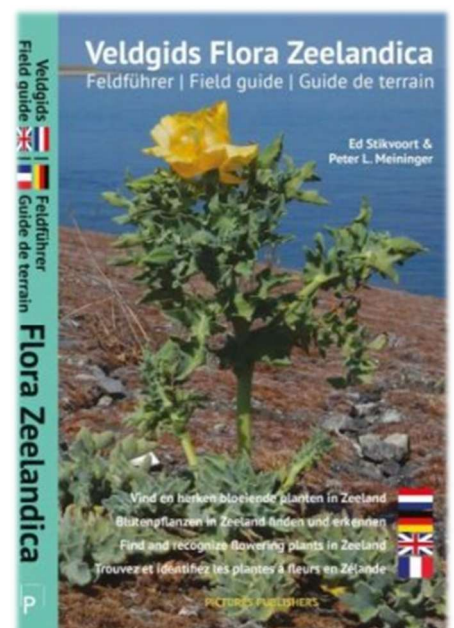
Bostulp komt in Zeeland voornamelijk op Walcheren voor (Saxifraga – Ed Stikvoort)

Een vriend van mij is verslingerd aan wilde planten en zo'n drie jaar geleden verscheen er zelfs een heuse Zeeuwse plantenveldgids waar hij de hoofdauteur van is. Ik vroeg hem hoe hij op dat idee kwam, hoe je zo'n boek maakt en of hij Walcheren interessant voor planten vindt. Een interview.

‘De Zeeuwse plantenveldgids was er niet geweest zonder de Flora Zeelandica, de Zeeuwse wilde-plantencyclopedia, die in 2018 verscheen. Een onhandzame joekel van meer dan 4,2 kilo. Daar heb ik drie jaar vrijwillig als fotoredacteur aan gewerkt. Sinds mijn studententijd kijk ik immers naar wilde planten en fotografeer ze ook graag. De initiatiefnemer, redacteur en hoofdauteur Peter Meininger, vroeg niet lang na het

verschijnen van de Flora Zeelandica om mijn medewerking aan een eenvoudig bloemengidsje, waarmee toeristen de meeste bloeiende planten in Zeeland op naam zouden kunnen brengen. Hij zocht mijn hulp om tezamen over goede opnamen van alle soorten te beschikken. Het boekje zou dan foto's bevatten, met de soortnamen in vijf talen erbij: wetenschappelijk, Nederlands, Duits, Engels en Frans. Ik wilde echter alleen maar meewerken aan een degelijk boekwerk. Daartoe kon ik Peter overtuigen. Daarmee kaapte ik eigenlijk zijn initiatief, en kon zo mijn vernieuwende idee - ahum - voor een regionale plantenveldgids realiseren. Ik wilde een gids maken die geïnteresseerde leken in staat stelt om de meeste van de in Zeeland bloeiende planten te vinden én op zo eenvoudig mogelijke wijze op naam te brengen, zonder onbegrijpelijk jargon. Daarnaast wilde ik dat het boek ook voor floristen aantrekkelijk is, door zo compleet mogelijk te zijn, en er degelijke, gedetailleerde en specifiek Zeeuwse informatie in te verwerken. Tot slot was het doel dat de veldgids ook voor buitenlandse toeristen interessant is, zoals Peter al wilde.

Gedurende drie jaar heb ik veel vrije tijd gebruikt om de gids te realiseren. Dat betrof het selecteren van foto's, het maken van ontbrekende (detail)foto's, het schrijven van alle teksten, het verzamelen van de te presenteren, specifiek Zeeuwse gegevens, het ontwikkelen van een compact, visueel infoschema, inclusief een legenda, en uiteindelijk het digitaal opmaken van het boekwerk, zodat het door een drukkerij tot een handzame veldgids gemaakt kon worden. Het grootste deel voerde ik uit. Daarnaast selecteerden Peter en ik samen de foto's en zochten gezamenlijk een uitgever. Peter beoordeelde verder kritisch alle teksten en drukproeven. Bij het schrijven profiteerde ik uiteraard van zijn uitgebreide soortteksten in de Flora Zeelandica. Daarom kreeg het ook de titel ‘Veldgids Flora Zeelandica’. Enkele deskundige personen in ons persoonlijke netwerk controleerden vrijwillig de Duitse, Engelse en Franse teksten.

Per plantensoort verzamelde ik dus relevante informatie, wat een flink bronnenonderzoek vergde. Tegelijkertijd begon ik mijn ideeën voor het infoschema concreet uit te werken. Daarin wilde ik per soort visueel tonen wanneer die bloeit, hoe hoog die kan worden, waar en in welke mate die in Zeeland te vinden is, en in welke mate in welke leefomgevingen die voorkomt. Conceptontwerpen heb ik in meerdere rondes uitgebreid getoetst en besproken met leken (wat wilde planten en het gebruik van veldgidsen betreft) in mijn familie en vriendenkring. Dat hielp enorm om het infoschema en de bijbehorende legenda te verbeteren en logisch en eenvoudig begrijpbaar te maken. Pas toen het ontwerp definitief was kon ik beginnen om de vele honderden soortenschema's één voor één te maken.

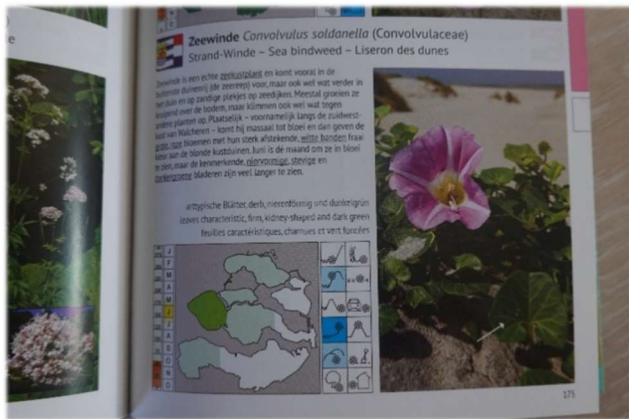
De laatste grote klus kon pas aanvangen toen alles – foto's, teksten en infoschema's – gereed stond: het opmaken van de veldgids. Als (eind)redacteur bij meerdere tijdschriften had ik ervaring met en kennis over het opmaken van drukwerk, want ik zat in die rol vaak met DTP-ers achter hun monitor de puntjes op de i van de opmaak te zetten. Maar eerst moest ik wel een tamelijk ingewikkeld opmaakprogramma onder de knie krijgen, om de gids digitaal op professionele wijze bij de drukkerij aan te kunnen leveren. Gelukkig hadden mijn oudste zoon en zijn vriendin daar ervaring mee: zij loodsten mij door het lastige begin. Ik wist hoe het boek er ongeveer uit moest komen te zien – had me ook door professionele DTP-ers laten adviseren – en maakte het conform mijn ideeën. Pas toen ik een derde van het boek had opgemaakt, begonnen Peter en ik een uitgever te zoeken. Best riskant, want ik had al meer dan een maand aan de opmaak besteed. Zou men wel met de gemaakte keuzes akkoord gaan, of fundamentele veranderingen verlangen? Dan zou ik opnieuw mogen beginnen met opmaken. Om nog niet te spreken over het opnieuw maken van aangepaste infoschema's... Maar al snel bleek Pictures Publishers in Woudrichem erg enthousiast over het boek te zijn. Wezenlijk commentaar op het ontwerp hadden ze helemaal niet. Ik buffelde vervolgens nog twee maanden door om de opmaak tot een goed einde te brengen.

Aan het boek verdienen Peter en ik overigens niets. De uitgeverij nam na het aanleveren van het digitale document verder alles op zich, inclusief de financiële risico's. Wel kregen we een stapeltje exemplaren. Voor mij was dat helemaal prima. Ik heb namelijk ontzettend veel geleerd en genoten van dit project. Mijn wilde-plantenkennis is fiks toegenomen en mijn passie is zelfs nog meer aangezwengeld. Ik blijf ze fotograferen, en de betere foto's deel ik via het ideële natuurfotostockbureau van stichting Saxifraga (freenatureimages.eu). Ik ben heel tevreden en dankbaar dat mijn ideeën over een goede plantenveldgids inmiddels werkelijkheid en tastbaar zijn geworden. Het maakt me trots het boek letterlijk in handen te kunnen nemen. Nog fijner is dat de gids door gebruikers zeer gewaardeerd wordt. Spontaan ontvingen we uit allerlei richtingen lovende woorden.

Zoals volgens mij blijkt uit mijn intermezzo's in de Zeeuwse plantenveldgids, is Zeeland floristisch een zeer interessante provincie. Een flink aantal soorten komt hier ten opzichte van de rest van Nederland duidelijk meer voor, terwijl vooral soorten van de oostelijke zandgronden in Nederland hier juist ontbreken of zeldzaam zijn. Ik woon op Walcheren en kijk daar dan ook vaak naar planten, maar dit eiland vind ik er floristisch niet uitspringen. Ik kan ook niet echt een (natuur)gebied op Walcheren noemen dat ik floristisch buitengewoon vind. Dat komt – en dat geldt eigenlijk voor vrijwel heel Zeeland (en grote delen van Nederland) – omdat je in de natuurgebieden meestal niet van de paden mag en vrijelijk door het gebied kan struinen. Maar er is een nog

Wouw kan in Zeeland het makkelijkst op Walcheren gevonden worden (Saxifraga – Ed Stikvoort)

ingrijpender reden. Ik zou graag met een tijdsmachine minstens een eeuw terug in de tijd gaan, en met mijn kennis van nu over het Walcheren van toen wandelen, speurend naar wilde planten. Toentertijd stond het eiland bekend als de 'Tuin van Zeeland' en was onder Nederlandse floristen vermaard. De inundatie in de Tweede Wereldoorlog en de grootschalige ruilverkaveling daarna tastte het grootste deel van het oorspronkelijke landschap ernstig aan en verarmde de flora danig. Om nog maar te zwijgen over de nog altijd voortdurende negatieve ontwikkelingen op de biodiversiteit sindsdien. De Nederlandse politiek maakt me sinds naoorlogs bestuurlijk dieptepunt Henkie Bleker zelfs moedeloos. Ik

ben als florist verwend geraakt door echt rijke en toegankelijke natuurgebieden te bezoeken. Veelal in het buitenland, waar je veel vaker door uitgestrekte natuurterreinen mag dwalen. In Nederland denk ik dan eigenlijk alleen aan floristische parels als Terschelling, het Kennemermeer en uiterwaarden langs de grote rivieren. Daar mag je struinen en ben je in een floristisch waanzinnig rijke omgeving. Maar je keurig aan de regels houdend kun je ook op Walcheren toch zeer veel leuke soorten tegenkomen, met soms zelfs de grootste zeldzaamheden 'gewoon' in wegbermen of andere openbare terreinen. Middelburg vind ik bijvoorbeeld een aantrekkelijke hotspot voor urbane flora. Daar zitten veel zogenoemde tuinvlieders bij, maar tegenwoordig ook vele zuidelijke soorten, die het hier dankzij de klimaatverandering extra naar hun zin hebben. Campings kunnen ook zeer interessant zijn, met name voor de kleinere vroege-voorjaarsbloeiërs die onbedoeld met kampeermaterialen uit zuidelijker streken zijn meegekomen. Die kiemen in het winterhalfjaar op de kale plekken waar 's zomers de tenten staan. De Zandput bij Vrouwenpolder is daar een mooi voorbeeld van. Hoewel niet zozeer op Walcheren, maar de Zeeuwse zeedijken vormen voor mij ook een aantrekkelijke plek om naar planten te kijken. Naast de specifieke zeekust- en schorplanten, vaak juist erg tal- en soortenrijk in Zeeland, zijn er vele verrassende soorten te vinden.'

Lol in je eigen tuin

Arjen Faasse

Kegelbijvlieg

Hier volgt een stappenplan voor een hartverwarmend zicht in eigen tuin.

Stap 1: Laat die klimop lekker woekeren in een groot gedeelte van je tuin.

Stap 2: Laat je vlinderstruik lekker verhouten en negeer diverse jaren de tip dat je de vlinderstruik écht serieus kort kan snoeien, omdat je hem niet kwijt wilde.

Stap 3: Wanneer je genoeg moed hebt verzameld na een jaar of 5 tot 10, zaag dan de dikke takken verder af dan ooit tevoren.

Stap 4: Eer de kracht die de struik in het hout heeft gestoken en bewaar de stukken hout rondom de struik.

Stap 5: Wacht totdat het zonnetje het hout lekker opwarmt.

Stap 6: Loop er langs en merk dat je de meest royale inter-ongeleedpotige ontmoetingsplek hebt gecreëerd.

Stap 7: Denk terug aan je insectencursus die je hebt gevolgd en herinner je dat insecten vaak op hout zitten. Overzicht, warmte, territorium, welke reden dan ook. Ze zitten er graag op en zijn vaak duidelijk zichtbaar.

Stap 8: Zie de atalanta wegfladderen en terugkeren en toch maar wegfladderen vanwege de inmiddels gearriveerde paparazzo. De groene vleesvlieg en z'n blauwe broertje mooi te wezen met hun glanzende lijfjes.

De kegelbijvlieg met de spitse bips, die af en toe rond je oren suist, voor je stil hangt in de lucht, opmerkt dat je niet aan het wegrennen bent en maar besluit uit te rusten in het ontmoetingsparkje om later met hernieuwde kracht de volgende poging te wagen. De gehoornde metselbij die ook alle haartjes, rossig en zwart, zeer mooi had gekamd, maar iets te verlegen was voor de foto.

En een wolfspin die op zijn apenrots zit, maar wanneer de paparazzo te dichtbij komt zeker niet bang is, maar eventjes wat administratie moest doen binnen, om een minuut later weer terug te keren in zijn domein.

Tip: zorg ervoor dat je er elke dag langsloopt in je normale dag, dan kun je in ieder geval de hele zomer genieten.

Gehoornde metselbij (Saxifraga – Mark Zekhuis)

Groene vleesvlieg (Saxifraga – Mark Zekhuis)

Atalanta (beide foto's Saxifraga – Jan van der Straaten)

Wolfspin, maar welke...?

Rectificatie

Een opmerkzame lezer gaf aan dat in het maartnummer van 'Op de Hoogte' op pagina 15 een gefotografeerde vogel ten onrechte uil genoemd werd.

Dit moest uiteraard zijn het vrouwtje van de blauwe kiekendief. Dank voor het doorgeven!

Een gouwe ouwe van Cobie Gouwen

Hou toch je kwek (voorjaar 2003)

Cobie Gouwen

Groene kikker (Annemarie Priemis)

Dit is de gedachte (soms hardop uitgesproken) die sinds het verschijnen van de vorige 'Op de Hoogte' het meest in me opkwam. Ik zeg altijd dat natuurgeluiden me nooit kunnen storen. Maar met een stel groene kikkers in mijn vijver, heel dicht bij mijn slaapkamerraam, ben ik iets van gedachten veranderd. Nou moet ik zeggen, eentje was wel een extreem luidruchtig beest met bovendien een goede conditie. Op de hoek van de straat vroegen mensen soms: hoor je dat? Waar is dat toch? Ik zei maar vlug: 'Kweenie'.

Ik was blij dat ik er 14 dagen tussenuit ging. Na een fikse reis legde ik mijn hoofd op het kussen en dacht: 'Zo, dag kikker'. Foutje, mijn raam was net naast een sloot met niet één maar ...tig groene kikkers. Overdag heb ik de ooievaars flink aangemoedigd, maar er was geen vangen aan. Ook tegen mezelf heb ik redelijk vaak gezegd: 'Hou toch je kwek'. Tweede Pinksterdag in de middag, prachtig weer, een excursie bij Ter Hooge. Helemaal overtuigd dat de belangstelling niet groot zou zijn, zei ik tegen die en gene: 'Ik heb een excursie, en er komt vast geen kip, dus heb je geen zin om te gaan. Zo triest voor mij als ik daar in vol HZL-ornaat kom opdraven'.

Gelukkig zag ik al gauw bekenden, dus niet alleen het bos in. Maar... daar kwamen er nog een paar en ineens kwamen van alle kanten auto's die ieder wel vier of vijf mensen uitspuwden en fietsers en wandelaars en... uiteindelijk waren er 66 mensen en 1 baby. Dus wel weer een beetje te vlug mijn kwek opengetrokken. Ik werd er wel een beetje giechelig van, het voelde aan alsof het eind van de sliert het bos nog in ging, terwijl de kop van het peloton alweer het bos uit kwam.

Nog een 'hou je kwek'-moment was na de nachtwandeling in de Manteling. Op verzoek van Boaz (6 jaar) en Ezra (9 jaar) – beiden al geroutineerde excursiegangers, die regelmatig assisteren met behulp van vergrootglas en verrekijker – met Hilda en John (de vleermuizenkenner) het bos in. Op de terugweg werd nagepraat en alle dieren opgenoemd die we gezien hadden. Maar ja, jammer dat we geen herten hadden gezien. En toen had ik dus niet moeten zeggen 'dan moeten je eigenlijk 's morgens vroeg gaan'. Dus zondagmorgen ging het hele spul om 06.30 uur richting Oranjezon. Voor iemand die overduidelijk geen ochtendmens is, is dat voldoende om binnensmonds behoorlijk te mopperen. Zeker, ik doe eens per jaar de vroege vogel excursie, maar dat is meer om er trots over te kunnen vertellen. Heeft u dus zondagmiddag iemand zien lopen met halfdichte ogen en een grote knijper op de mond... dat was ik.

Ik heb overigens wel ontdekt hoe ik mensen sprakeloos moet krijgen. Tijdens een excursie in Oranjezon werd er gepraat over de uitkijktoren die er gaat komen, over het openstellen van het gebied en de mensen waren er niet blij mee. 'Nog even en ze zetten er kunst in' zei iemand. Toen we bij het gedeelte kwamen waar dennen waren gekapt en nieuwe boompjes geplant kon ik het dus niet laten. De jonge aanplant is omhuld door lichtgroen plastic om ze te beschermen tegen vraat. Dus, toen we aankwamen zei ik trots: 'Voilà, kunst!'

En het was heel even verbijsterend stil.

Varens in Oranjezon, helaas geen jonge aanplant

Duinviooltje

Theo Hendriks

Dit juweeltje kwam ik tegen bij een wandeling.

Het duinviooltje komt voornamelijk voor in de duinen, waar ze groeit op oligotrofebodems. De plant komt niet helemaal in de zeereep voor, maar wel vlak erachter, op plaatsen waar konijnenkeutels de grond een klein beetje bemest hebben en de konijnen zelf de grond wat open gewoeld hebben.

Duinviooltje behoort tot een van de waardplanten van duinparelmoervlinder en kleine parelmoervlinder.

Kleine parelmoervlinder (Saxifraga – Jan van der Straaten)

Onzelfzuchtig volk

Arjen Faasse

Onlangs hoorde ik over de beste begrafenisondernemers die je je maar kunt voor stellen. Het is wel een beetje een stil volk. Ze luisteren naar je, maar ze gaan ondertussen wel respectvol door met hun werk. Hun visie is dat je er geen gras over moet laten groeien en voegen ook daad bij woord. Hun kledingstijl is wat opmerkelijk zwart en oranje, maar ik zie het als een mengeling van respectvol en viering van het Nederlandse leven. Ze zijn ook de beroerdste niet en nemen heel vaak mijten mee. Mijten? Ja, we hebben het niet over dat praatgrage specimen *homo sapiens*, die zou dat weer goor vinden. Nee, de doodgewone... ehm ik bedoel, gewone doodgravers zijn de helden van de begrafenisondernemersbranche.

Ze zijn altijd al snel ter plekke, omdat ze de lijkluicht al 'ruiken' met hun sprietknoppen. Menig muis en andere kleine kadavers worden zo vakkundig meegesleept door het familiebedrijf. Man en vrouw werken samen en zoeken een eervolle plek om de overledene een laatste rustplaats te geven. Ze kruipen eronder en drukken met hun pootjes net zo lang totdat goed ligt, of verplaatsen het naar een plek met een zachtere ondergrond. Daar

Gewone doodgraver (Saxifraga – Al Vrezec)

graven ze onder de overledene de grond weg en zo verdwijnt ze de grond in. Ze zitten trouwens zelfs op YouTube. Zoek maar eens op 'Gewone doodgraver aan het werk'.

De muis wordt steeds meer tot een knus bolletje gevormd naarmate ze verder in de gegraven tunnel wordt gebracht. Eenmaal op de juiste en waardige plek ondergronds, maken ze de muis of vogel netjes door de haren of veren te verwijderen.

Hmm... oké, beetje vreemd, maar goed, ze werken hard en het ziet er netjes uit.

Het echtpaar smeren het kadaver in met een speciale vloeistof. Zullen ze wel van een reis uit Egypte hebben meegenomen, geleerd van hun scarabee-maatjes.

Gewone doodgraver in actie (Saxifraga – Frits Bink)

Weet je nog die mijten trouwens, die meeliften op de aaskever? Die werken soms ook gewoon mee, en eten eitjes van vliegen en maden, wat potentiële voedselconcurrenten kunnen zijn voor de kever.

Hè? Voor de kever? Zal een typefout geweest zijn...

Zo, nu eerst even pauze na al dat harde werk, waarbij ik als ik het goed hoorde, dingen gebeurden waar je roze oortjes van zou krijgen. Maar goed, het meeste werk is gedaan en de man gaat alvast naar huis. Eerlijk is eerlijk, de man had geen keus. Hij werd gewoon weggejaagd, maar wat ondergronds gebeurt, blijft ondergronds, dus dit blijft ook onder ons. Terug naar de andere topper, die zal vast nog een kaarsje aansteken of iets dergelijks. Ah, daar is ze, lekker een kuiltje aan het knagen in het kadaver waarin ze haar eitjes legt... PAR-DON!? Ik ben gewoon bedonderd waar ik bij stond!

Gewone doodgraver... smerige lijkrover zul je bedoelen! Die speciale vloeistof is niet om het kadaver te mummificeren, maar om het rottingsproces van het kadaver te vertragen. En wanneer de eitjes na een dag of 5 uitkomen, kunnen de larven kunnen genieten van een abominabel maaltje van dood kadaver en maden voorgedraaid door moeder. Soms maakt iemand wel eens een grove fout en die kun je vergeven, maar deze doodgravers nemen niet één hapje na hun harde werk. Nee, ze maken er een familieschransfeest van. Vijf. Dagen. Lang. Wanneer de larven echt niks meer naar binnenkrijgen, kruipen ze de grond in om later te ontpoppen als een volwassen doodgraver. De smeelappen... Ik ben zo van slag dat ik het niet durf te vertellen aan de muizen wat er écht met hun dierbaren gebeurt.

Vogelexcursies in april en mei 2025

Jaap van Klinken

De afgelopen maanden hebben we met veel plezier vier vogelexcursies op verschillende locaties in Zeeland gedaan, dat is een goede manier om je kennis van de vogelwereld (weer) bij te spijkeren. De eerste was met Natuurmonumenten bij Burgh-Haamstede (goede natuurgidsen, veel vogels gehoord), de tweede in Oranjezon (met behulp van Merlin, tapuit gezien en nachtegaal gehoord), de derde in het Nollebos (met IVN-gids Ruud Busé, koekoek en dodaars gezien en gehoord) en de vierde bij Nummer Een met het Duumpje.

Zicht op de Westerschelde en in de verte Vlissingen vanaf voorland Nummer Een

Voor sommige mensen moet ik bij de laatste excursie nog wel iets toe lichten. Het Duumpje is een natuurbeschermingsvereniging in West Zeeuws-Vlaanderen en is ook de naam van een klein vogeltje, namelijk het winterkoninkje.

Om in Nummer Een te geraken moet je door de tunnel, die sinds enige tijd tolvrij is. Het is ook de reis naar een andere wereld, een ander landschap, een andere cultuur. Nummer Eén is een buurtschap en ligt ten westen van Breskens. Het ontstond in de 18e eeuw toen de Hooge Plaete (nu Hoofdplaat) werd drooggelegd en ingepolderd, de percelen werden

genummerd. Het paaltje met nummer een werd een buurtschap en op deze plek begint vandaag een paar honderd jaar later op een mooie zonnige zondag de excursie van het Duumpje.

Bij onze aankomst staat er een auto onder aan de Zeedijk, we lopen naar boven en kunnen meteen genieten van het weidse uitzicht over de Westerschelde met in de verte Vlissingen. Al gauw staan er een 40 deelnemers op de dijk, veel echte vogelaars van het Duumpje, maar ook wel beginners. De Zeeuws-Vlaamse tongval overheerst, de sfeer is die van een familiereünie. Dat wordt zeker ook bepaald door de gids Eric Marteijs, een coryfee in de Vlaamse vogelwereld, met aandacht voor jong en oud, boordevol informatie. Net terug van de trektelpost Breskens, geeft hij nog een klein college, hoe men daar vogels telt. Het duizelt ons bij de getallen en de bijzondere soorten die de revue passeren.

Wij starten bij het gemaal van Nummer Een en gaan buitendijks langs de Schelde, in de verte op de Hoge Platen liggen wat 'vuilniszakken', dat zijn de zeehonden die liggen te zonnen. Verder vele steltlopers, meeuwen, sterns en zwartkopmeeuwen, te veel om op te noemen. Later lopen we binnendijks terug en zitten nog in de vogelkijkhut. En in de polder zien we ook een bruine kiekendief. Ook een prachtige excursie met schitterend weer en leuke enthousiaste deelnemers.

Diverse kijktips

Arjen Faasse

De huismuis (Saxifraga – Luc Hoogenstein)

Op 29 maart werd door de **Nederlandse Zoogdierverseniging** de Zoogdierdag gehouden. Presentaties van deze dag deelt de vereniging altijd via YouTube. Altijd al meer willen weten over zoogdieren? Diverse projecten en onderzoeken worden in ongeveer een half uur à drie kwartier toegelicht. Je vindt het kanaal van de vereniging op YouTube: www.youtube.com/@Zoogdierverseniging_ZV.

Bij **Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren** (VBNE) geven ze diverse webinars. Prof. dr. Henk Siepel van de Radboud Universiteit geeft bijvoorbeeld een lezing van anderhalf uur over bodemecologie. Hij

behandelt heel veel onderwerpen en principes en voor een leek zeer gedetailleerd. Je vindt de lezing op www.youtube.com/watch?v=c8INxz9E1MM.

Wilde bijen

Informatiebord bijenhotel aan de dijk nabij Ritthem

De zomer. Walcheren herbergt veel toeristen. Aan de kust liggen diverse hotels, maar één die echt in het oog springt is het bijenhotel aan de kust bij de westelijke Sloehavendam in de buurt van Ritthem. Dit is het habitat van de Schorzijsbij (*Colletes halophilus*), een kustgebonden soort, die gebonden is aan haar voedselplant zulte. De bij nestelt bijna altijd buitendijks, nabij de voedselplant en waar geschikt nestelbiotoop te vinden is (lichtere grondsoorten als zand of zavel). De bijen leven voornamelijk hier in de delta of rond de Waddenzee. Uniek is dat de soort gastheer/-vrouw is voor de zeldzame koekoeksbij: de Schorviltbij (*Epeolus tarsalus*).

Bijen zijn insecten die behoren tot de vliesvleugeligen, de *hymenoptera*. Wespen en mieren horen hier ook bij. Bijen zijn afhankelijk van bloemen. Ook zijn er – zoals hierboven al aangegeven – broedparasitair levende soorten. Wereldwijd leven er maar liefst zo'n 20.000 solitaire bijen. Ongeveer 350 soorten leven in Nederland.

Deze wilde bijen leveren een belangrijke bijdrage aan het ecosysteem en voedselgewassen door hun

bestuiving, maar ze staan onder druk, ongeveer 60% staat op de rode lijst als bedreigde soort. De bijen hebben – net als de rest van de Nederlandse flora en fauna – volop te leiden van de verzuring, vermesting en versnippering van natuurgebied. In het agrarisch buitengebied zijn door intensivering en schaalvergroting van landbouw veel bloemen verdwenen. Ook kleinschaligheid en rommelige plekken zijn in het Nederlandse landschap minder dan vroeger aanwezig. Bijen hebben baat bij een leefgebied waarin bloemen en nestgelegenheden kort bijeen liggen, maar dit is lastig in Nederland. Ook pesticiden uit de landbouw en concurrentie met honingbijen (de soort die wij veelal houden in korven) maakt het voor de wilde bij lastig.

Wilde bijen in je tuin helpen?

- Zet nectarrijke planten in de tuin.
- Zorg voor diversiteit in de planten en bloemen in je tuin.
- Solitaire bijen houden van een kort stuk gemaaid gras.
- Oude fruitbomen zijn gunstig.
- Zolang het kan, laat losse mortel in de muren zitten.
- Bijenhôtels (liefst op een zonnige standplaats) helpen enorm.

Meer leren over bijen? Doe de online cursus van IVN van 30 minuten: www.ivn.nl/online-cursussen-over-de-natuur/bijen-in-nederland.

Toch is er hoop. Door bewustwording en initiatieven zoals het aanleggen van bijenhôtels, bloemrijke bermen en ecologische verbindingzones, proberen natuurorganisaties, gemeenten en burgers het tij te keren. Het bijenhotel bij Ritthem is daar een prachtig voorbeeld van: niet alleen een toevluchtsoord voor de Schorzijsbij, maar ook een plek waar educatie en natuurbescherming samenkomen.

Schorzijsbij (*Saxifraga* – Peter Meininger)

Bezoekers leren er over de kwetsbaarheid én het belang van wilde bijen in onze leefomgeving. Door zulke plekken te waarderen en te beschermen, dragen we bij aan het behoud van biodiversiteit, zelfs in een druk en dichtbevolkt land als Nederland. Want wie goed kijkt naar een bloeiende zulte aan de kust, kan zomaar getuige zijn van het wonderlijke leven van deze kleine, maar onmisbare bestuivers.

Laten we zuinig zijn op wat nog leeft – en zorgen dat de zomer gonst van leven – ook voor de generaties na ons. En al spreken ze een andere taal, van deze toeristen kunnen we er aan de kust nooit te veel hebben!

Korren

Theo Hendriks

Dit jaar hebben enkele gidsen binnen onze IVN het idee opgepakt en inmiddels uitgewerkt om het 'korren' – vissen met een sleepnet in zee in het verlengde van de vloedlijn – te gaan uitvoeren. Inmiddels zijn er dit jaar al twee dagen gekord. Beide keren was de vangst goed en leerzaam te noemen.

Zaterdag 31 mei was een ingeplande activiteit in ons IVN jaarprogramma. Een gezin had zich daar voor aangemeld maar er was wat verschil in aanvang excursie. De familie dacht dat zij de aanvangstijd konden bepalen. De aanvang is erg afhankelijk van het getij. Beste tijd om te korren is 30 min voor maximaal en tot 30 minuten ná eb. De voorbereiding vraagt veel werk omdat er veel en soms zwaar materiaal van auto naar strand gebracht moet worden en meestal parkeren nabij strand verboden of erg duur is. Het weer was goed en nadat een gids zich had aangekleed in een

neopreen waadpak, tegen het koude water maar ook tegen ongewenste blessures door kwallen en/of pietermannen. Eenmaal het kornet uitgelegd en correct opgezet werden er al snel veel strandbezoekers enthousiast en kon de eerste trek worden gedaan. Na het legen in een bak zaten er al heel veel krabben, kwallen, garnalen en visjes in de bak. Hier werd iedereen blij van en de gidsen gaven uitleg over soorten, geslacht herkenning en andere weetjes, zo leuk.

In het geheel werd er drie keer gekord en iedere keer was de opbrengst goed te noemen. Na dik een uur moest alles weer gespoeld worden en opgeruimd.

Zwaar en veel werk voor drie gidsen maar ook heel erg leuk om te doen!

De morgenstond heeft goud in de mond

Arjen Faasse

Ruwe pissebed op vlinderstruik

Vanmorgen kon ik het niet laten om eventjes te kijken of m'n kleine vrienden al wakker waren. De akkerhommel vloog al rond, de pissebedden waren al op pad. Althans enkele pissebedden moesten zo nodig uitslapen in een boterbloem. Eerlijk is eerlijk, dat zou ik ook doen in een boterbloem...

Akkerhommel (*Saxifraga* – Tom Heijnen)

Insecten zijn vaak minder actief en trager in de vroege ochtend. De reden is dat de meeste insecten moeten opdrogen en opwarmen na een koele nacht. Als je ze wilt **fotograferen** is de ochtend een goed moment. Ze bewegen nauwelijks en zijn makkelijker te benaderen. Ook het zachte ochtendlicht helpt bij het maken van mooie plaatjes. Nog meer leren over natuurfoto's maken? **Ga mee op stap met de IVN-fotowerkgroep.**

Petite Nationale Parken

Het kabinet wil 24 miljoen euro bezuinigen op de Nationale Parken: de belangrijkste natuurgebieden van Nederland. Juist deze plekken zijn onmisbaar voor educatie, gezondheid, verbinding en een leefbare toekomst. In de Nationale Parken leren, werken, wonen en genieten maar liefst 6 miljoen mensen van de natuur – en daar speelt IVN een heel actieve rol in. De 21 parken zijn goed voor meer dan 130.000 hectare beschermde natuur.

Stop de bezuinigingen en laat jouw stem horen!

Teken de petitie op www.petities.nl/petitions/red-onze-nationale-parken.

Kopij voor het volgende nummer én bezorgers gevraagd!

De volgende 'Op de Hoogte' verschijnt medio **september 2025**.

Kopij graag voor 31 augustus aanleveren via opdehoogte-walcheren@ivn.nl.

In 2025 verschijnt 'Op de Hoogte' verder nog in **december**; in 2026 in **maart, juni, september en december**.

We zijn ook op zoek naar bezorgers voor het blad. Voornamelijk voor Grijskerke, Serooskerke en Oost-Souburg. Lijkt je dit wat? Stuur dan een e-mail. Alvast bedankt!

Verrassende ommetjes op Walcheren

Over de 'grens': ommetje Baarland – 5 km

Angie van Goethem

Vogelgebied 'Jacobspolder' nabij Baarland

Voor deze wandeling gaan we 'stiekem' de grens van Walcheren over. En dat komt omdat de zak van Zuid-Beveland voor ons nog onbekend gebied is en de keren dat we er zijn geweest, wij echt hebben genoten van de rust, de omgeving en alle mooie natuur. Dus hop, we gaan naar Baarland.

We parkeren aan de zeedijk bij het vogelspotgebied 'Jacobspolder'. Deze polder ligt onder Baarland tegen de Westerschelde en is 'verdrongen' na 1570. In 2007 is hier een nieuw natuurgebied aangelegd, ter compensatie van de natuur die verloren is gegaan door het uitdiepen van de Westerschelde. Met de aanleg van dit gebied is er plaats gemaakt voor steltlopers om te foerageren en voor kustvogels om er te broeden.

Naast veel zeemeeuwen

kwettert er van alles in deze twee buitendijkse waterplaatsen. Vogels als de bontbekplevier en de kluut kun je hier in alle rust bekijken.

Ingang Camping Scheldeoord

'We gingen hier toch wandelen?' hoor ik mijn vriend vragen. 'Oh ja, da's waar!' We gaan op pad. We stappen vlot de trap op richting de Westerschelde. Het is erg helder weer en zo kunnen we goed het contrast zien van hoe natuur zich aanpast aan de mens. Een prachtig kleurende lucht, de skyline van industrie, het stromende getij van het water in de drukste rivier van Europa en ondertussen hoor je gepruttel, gekwek en getwiet van het slik en de vogels die rustig doorgaan met hun zoektocht naar wormpjes en krabbetjes. Het pad aan de zeedijk is mooi begroeid en je kunt zien dat het best droog is. Ik zou hier best

Pad aan de zeedijk

een hele dag kunnen zitten en genieten van het leven aan deze dijk. Maar goed, we moeten verder. We steken de dijk terug over naar de andere kant en komen aan bij Camping Scheldeoord. We lopen de straat door genieten van de struiken en bomen die prachtig in de witte bloesems staan. Aan het eind van deze weg slaan we rechtsaf richting de onbemande radarpost bij Baarland, onderdeel van de SRK. Een robuust bouwwerk in de polder wat trots en eenzaam aanwezig is. Voorbij de toren gaan we terug de dijk op en kuieren we langs de Westerschelde een stuk richting Baarland op. Vroeger het belangrijkste dorp van eiland 'Borselen'.

De **Schelderadarketen** (SRK) is een keten van 22 radarposten en 5 verkeerscentrales in het Schelde-gebied van Nederland en Vlaanderen. De SRK begeleidt de scheepvaart naar de Zeehaven van Zeebrugge, de havens van Antwerpen, de havens van Gent, de havens van Terneuzen en de havens van Vlissingen.

Op Walcheren zijn er onbemande radarposten in Westkapelle en Vlissingen. Verder is er een verkeerscentrale in Vlissingen.

Onbemande radarpost Baarland, onderdeel SRK

Avondlicht boven Baarland

Slot Baarland was de zetel van Heerlijkheid Baarland, waarschijnlijk gebouwd in de 14^e eeuw. Het geslacht Van Renesse liet het bouwen. Later heersten de heren Van Baarland over dit gebied, gevolgd door de familie Van Borselen. Midden 18^e eeuw was het slot vervallen, in 1832 werd het gesloopt. Momenteel ligt er nog een omgracht en ommuurd terrein met hoektorentjes met een mooie buitentuin. De locatie is niet toegankelijk, maar kan op **zaterdag 13 september 2025** bezocht worden tijdens het Open Monumentenweekend.

We genieten van de mooie plaatjes die de zon met haar avondlicht beschijnt.

Bakendorp

De kerk van Baarland

We steken de dijk over bij Bakendorp en lopen langs idyllische huisjes met prachtige planten in en om de tuin en lopen zo verder richting Baarland. Vanuit de verte zie je de kerktoeren al staan en we weten dat daarachter voormalig Slot Baarland ligt. Daar aangekomen staan we voor gesloten hekken. Overdag kun je rond de kerk een wandelingetje doen. Het slot – zo vertelde mijn collega die in Baarland woont en ons al glurend vanachter de gordijnen thuis voorbij had zien lopen – is alleen geopend op Monumentendag en op de ‘Dag van het Kasteel’. We besluiten een andere keer terug te komen.

We lopen terug langs de wapendragende leeuwjes bij de vate (dorpsvijver). Deze vate is bijzonder vanwege de schuin aflopende kille of toegangsstraat naar het water. Verder rechtsaf – de lange laan met bomen in – helemaal terug naar de auto. We zwaaien naar de vogels en rijden met 5 kilometer in de benen terug naar huis.

Twee leeuwjes bij de vate (dorpsvijver)

Laan met bomen

Ommetje 'Water en land' – 5km

In de wijken 't Zand en de Stromenwijk in Middelburg ligt een verrassend ommetje, het ommetje 'Water en land'. Aan de Langevielesingel (nabij de aansluiting met De Ruyterstraat) staat een informatiebord over dit ommetje. De route is gemarkeerd met groene bordjes met een rode pijl en een walvis. De route voert langs molen 'De Hoop' (korenmolen uit 1735, herbouwd in 1755 en in 1954). Een tijdje gaat het langs het Kanaal door Walcheren en de route komt hierbij langs gemaal 'Boreel', gebouwd in 1929 en genoemd naar ir. J.L. Boreel (hoofd technische dienst waterschap Polder Walcheren van 1921 tot 1939). Het gebouw is in 1997 rijksmonument geworden. Even verderop gaat de route de Stromenwijk in. Deze wijk is eind jaren '50 ontwikkeld. De wijk bevindt zich ten zuidwesten van het centrum van Middelburg. De eerste huizen zijn portiekwoningen, ontworpen door P. Götzen. In de Maasstraat komt al in 1959 een winkelcentrum.

In de Stromenwijk komt de route door Park Toorenvliedt. Het landhuis Toorenvliedt (1754) heeft een rijke geschiedenis. De Duitse landmacht vorderde het landgoed in de zomer van 1942. Het werd hun hoofdkwartier tijdens de Tweede Wereldoorlog voor de Atlantikwall op Walcheren, Noord-Beveland en Zuid-Beveland. Rond het landhuis kwamen diverse bunkers te liggen, in het landhuis waren de kantoren. De generaal die de leiding had werd ondergebracht in het nabijgelegen Ter Hooge. In zowel Toorenvliedt als Ter Hooge worden door IVN vaker rondleidingen gegeven, zo kom je nog meer te weten over deze leuke gebieden op Walcheren.

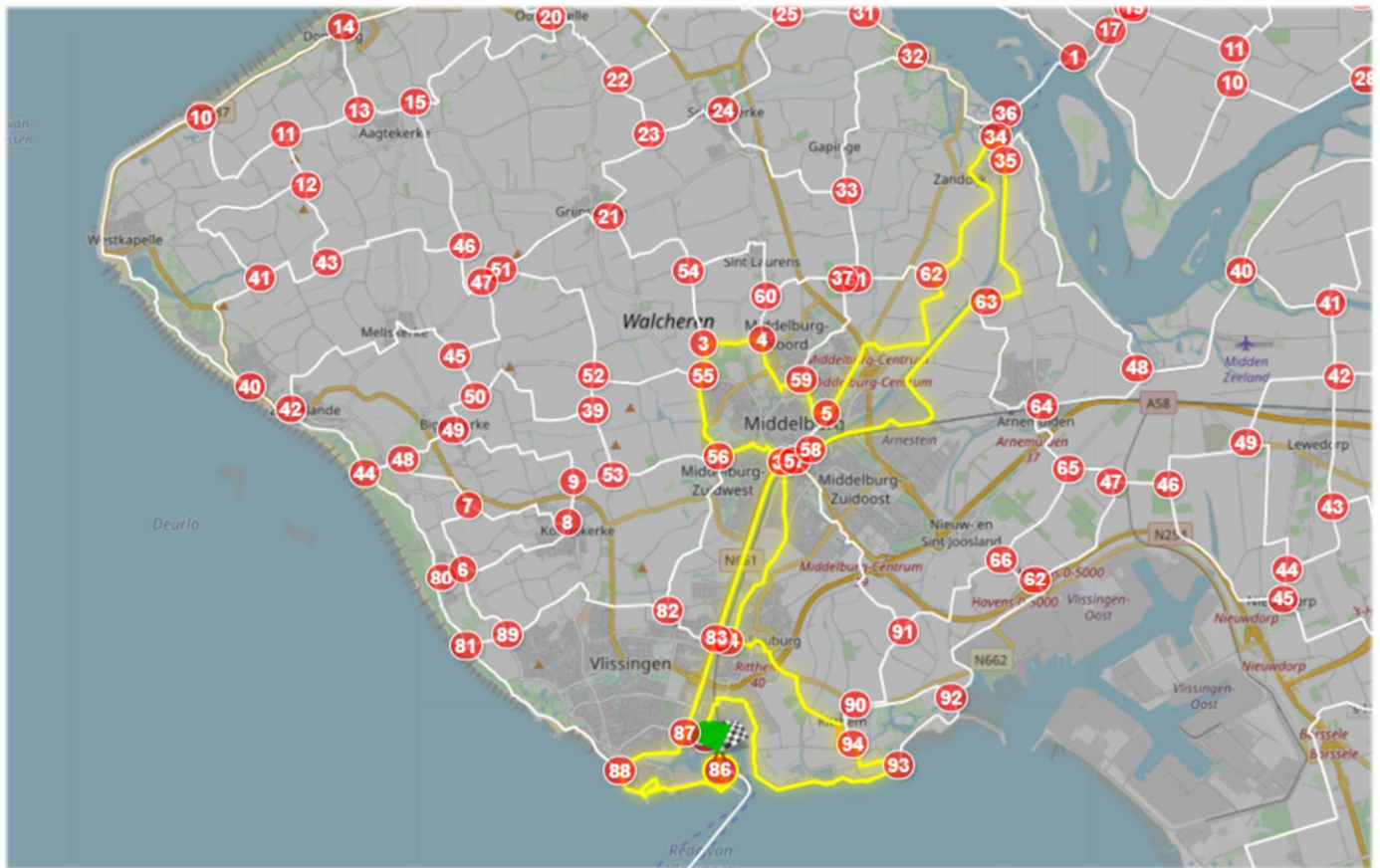
De wijk 't Zand ligt ten zuidwesten van het centrum van Middelburg. Het grondgebied van 't Zand hoort eerst bij de gemeente Koudekerke, maar sinds 1941 bij de gemeente Middelburg. Bij de Domburgse Watergang is er een theekoepel

Het ommetje 'Water en land' is 5 km lang en in 2 richtingen bewegwijzerd. Een informatiebord staat aan de Langevielesingel. Een verkorting van 3 of een verlenging van 7 km is mogelijk.

zichtbaar, een restant van buitenplaats 'Griffioen'.

De Kanaal door Walcherenroute – 49 km

De fietsroute op kaart (www.fietsnet.be)

De fietsroute start bij station Vlissingen, eindpunt van de Zeeuwse lijn. Dit station werd in 1873 geopend, tegelijk met het Kanaal door Walcheren. Het gebouw dateert van 1950 en is al het 3e stationsgebouw. Vroeger heette dit station Vlissingen Haven. De route voert om de Buitenhaven en gaat dan richting Westerschelde. Voormalig **Fort Zoutman** (km 6) bestaat nu slechts uit enkele contouren dankzij de inundatie van Walcheren in 1944 en is momenteel een leuk natuurgebied. Na de Engelse invasie van 1809 wilde Napoleon tussen het oude nabijgelegen Fort Rammekens en het nog te bouwen Fort de Ruyter (oostzijde Buitenhaven) nog een fort realiseren. De Fransen noemden Fort de Ruyter overigens Fort Saint Hilaire, pas na vertrek van de Fransen kreeg het de huidige naam. Bij Fort Zoutman zijn veel (water)vogels te bewonderen.

In **Groot-Abeele** (km 12) lagen vroeger 3 herbergen en het werd dan ook bezocht door dagjesmensen, vooral uit Middelburg en Vlissingen. De route voert langs de Oude Vlissingseweg. Achtereenvolgens komt ze langs (voormalige) landgoederen 'Essenvelt' (momenteel wordt hier een woonwijk gerealiseerd met dezelfde naam),

'Gaternisse' aan de Oude Vlissingseweg in Middelburg

'Buitenrust' en schuin hier tegenover 'Casa Cara' (dit huis ligt er nog steeds). Dan volgen 'Welgelegen' (nu Park Moucheron) en 'De Parel' (nu Parelwegje). Tot slot volgen 'Veldzigt' (het huis staat in de gelijknamige woonwijk), 'Gaternisse' (het huis staat er nog) en 'Zorgvrij' (op de hoek aan het eind van de weg, dit heette eerst 'Paradijs', maar dit is gesloopt en nu ligt er 'Zorgvrij'). Een reeks (voormalige) landgoederen dus!

De haven van Middelburg kampte met problemen om deze bereikbaar te houden, in 1817 werd het Nieuwe Havenkanaal geopend. Al in 1839 werd een aanvraag gedaan voor het graven van een kanaal naar Vlissingen voor betere bereikbaarheid.

In 1865 werd het Sloe afgedamd ten behoeve van de realisatie van de spoorlijn en hiermee verviel deze waterweg voor Middelburg. De voormalige Vlissingsepoort bij de huidige **Schroebrug** (km 15) moest worden gesloopt voor de realisatie van het kanaal. Hierdoor liep de Oude Vlissingseweg niet meer tot in de binnenstad van Middelburg. In Middelburg werd een kade aangelegd voor het laden en lossen van schepen, de Loskade.

Vlissingsepoort in 1865 (Zeeuws Archief)

Belangrijke kunstwerken:

- Sluis Vlissingen
- Keersluisbrug (Vlissingen)
- Keersluis (Vlissingen)
- Sloebrug (Vlissingen)
- Draaibrug Souburg (Oost-Souburg)
- Schroebrug (Middelburg)
- Stationsbrug (Middelburg)
- Dampoortaquaduct (Middelburg)
- Sluis Veere

De route volgt nu het noordelijk deel van het kanaal. Hiervoor werd het

Het graven van het kanaal was handwerk (Zeeuws Archief)

Nieuwe Havenkanaal verbreed. Rond Veere werd het kanaal omgeleid. De bouw van de **Sluis Veere** (km 24) startte in 1868. Dit noordelijk deel was als eerste gereed en op 9 september voeren de eerste schepen tussen Veere en Middelburg. Toen mondde het kanaal uit in het Veerse Gat, momenteel is dit het Veerse Meer. Het kanaal werd met de hand gegraven!

Het **natuurgebied Oude Veerseweg** (km 27) is in beheer van de Stichting Het Zeeuws Landschap. Tot in de 16e eeuw vond moernering plaats in dit gebied. Het is nu nog een nat gebied en op sommige plekken komt zoute kwel omhoog waardoor zilte planten een kans krijgen. Ook weidevogels als veldleeuwerik, kluten, kleine plevieren, kievit, graspieper en grutto zijn hier te vinden. De route komt terug in Middelburg bij de Buitenhaven en gaat langs het voormalige **Prins Hendrikdok** (km 32), een droogdok uit 1875.

Veldleeuwerik (*Saxifraga* – Luuk Vermeer)

Even verderop komt de route langs **Stadspark Molenwater** waar de spiegelvijver en wadi's onderdeel zijn van een innovatief waterbeheersysteem. Regenwater dat in de buurt of in het park valt wordt gebufferd. In totaal heeft het park 2.000 m³ aan ruimte om water vast te houden en tijdelijk te bergen. Verder zijn er natuurlijk bomen, bloemen en planten en heeft het park een bijenhotel en

amfibieschalen voor de rugstreeppad. Er ligt zelfs een 'zangfietspad', het eerste van Zeeland. Al zingend vervolg je de route langs de veste en dan over een oude kreekkrug met lintbebouwing, de Noordweg, een beschermd stadsgezicht.

Sint Laurens Weihoek (km 35) is eveneens in beheer van de Stichting Het Zeeuws Landschap. Ook hier zijn tal van weidevogels te zien. Het gebied is oudland en door moertering erg laag komen te liggen. De route voert langs de **Cleene Hooze** en komt ter hoogte van de Schroefbrug weer bij het Kanaal door Walcheren uit. **Gemaal Boreel** (km 39) is een monument en loost overtollig polderwater in het kanaal. De zuidzijde van dit kanaal tussen Middelburg en Vlissingen is geheel met de hand gegraven. In Vlissingen werd hiervoor de Rammekenspoort gesloopt. De route volgt het kanaal over het jaagpad naar Vlissingen. Onderweg staan er kanonnen als meerpalen met hun loop in de grond. Deze kanonnen hadden geen functie meer en het voordeel is dat ze niet rotten.

Deze route fietsen?

Volg de knooppunten (start NS-station Vlissingen):

86 – 85 – 93 – 94 – 84 – 57 – 58 – 63 – 35 – 34 – 62 – 5 – 59 – 4 – 3 – 55 – 56 – 38 – 83 – 87 – 88 – 86

Bordje weg? Bordje fout? Meld het!
www.meldpuntroutes.nl

Boulevard De Ruyter (km 45) is onderdeel van de Boulevards van Vlissingen. De route gaat om de Koopmanshaven en de Vissershaven en via de Groene Boulevard komt de route bij de **Sluis Vlissingen** (km 49). Na de oversteek hiervan via de sluisdeuren eindigt de route bij station Vlissingen.

Kanaal door Walcheren, jaagpad, Vogeldijk en spoorlijn gezien vanaf de Draaibrug Souburg richting Middelburg

Ommetje 'Charley Toorop' – 5,5 km

Vanaf 1924 raakt kunstenares Charley Toorop (1891-1955) – dochter van kunstenaar Jan Toorop die veel in Domburg werkte – in de ban van het leven in Westkapelle dat ze nog erg puur en aards vond met boeren en dijkwerkers. Tot aan haar dood in 1955 is ze veelvuldig in de zomermaanden in Westkapelle te vinden. Bij dijkpaal 212 staat een kunstwerk ter nagedachtenis met de toepasselijke naam 'Ode aan Charley Toorop'. Bij het Polderhuis in Westkapelle starten diverse wandelingen als eerbetoon aan deze kunstenares. De langste is 5,5 km en voert door de duinen en over de Westkappelse Zeedijk. Er zijn ook kortere routes beschikbaar.

De **Westkappelse Zeedijk** is ontstaan nadat aan het einde van de 14^e en het begin van de 15^e eeuw de duinen langzaam erodeerden en wegschuurden. In 1375 verdween het eiland Schoneveld in zee (een eiland dat samen met het eiland Wulpen in de monding van de Westerschelde lag tussen Walcheren en Zeeuws-Vlaanderen). Gestart werd met de dijk bij Westkapelle. Na enkele forse stormvloed en werd het werk serieus opgepakt en werden uiteindelijk buiten- en inlaagdijk één grote dijk. In 1682 brak de dijk voor het laatst door natuurgeweld door. Op 3 oktober 1944 werd de dijk door de geallieerden gebombardeerd en brak deze door bij de inundatie en bevrijding van Walcheren. Meer informatie over 't bombardement is te vinden in het **Polderhuis Westkapelle**. In 1988 wordt de zeedijk op deltahoogte gebracht waarbij woningen in Westkapelle gesloopt moesten worden. In de periode 2007-2009 voerde projectbureau Zeeweringen (een samenwerking tussen waterschap Scheldestromen en Rijkswaterstaat) versterkingen uit aan de steenbekleding om de dijk bestand te maken tegen een storm die statistisch eens per 4.000 jaar voorkomt. De **Wasschappelse Heiploeg** laat het dijkwerk van vroeger ook nu nog tot leven komen.

Overzicht activiteiten Walcheren 2025

De zomer is bijna in het land. En er zijn tal van leuke activiteiten om te ondernemen rondom de natuur. Check voor de IVN-excursies vooraf altijd de website! Voor de cursief gedrukte excursies wordt verwezen naar de websites van de betreffende instanties, hier vindt u meer informatie en tal van andere activiteiten.

Datum	Excursie / activiteit	Tijdstip	Thema / opmerking
JUNI			
21 (zaterdag)	Sint Laurens Weihoek	09.00 uur	Zeeuws Landschap
21 (zaterdag)	Beleef Oranjezon	14.00 uur	Zeeuws Landschap
21 (zaterdag)	Polderhuis Westkapelle	16.00 uur	Geheimen van het getij
24 (dinsdag)	Begraafplaats Middelburg	14.00 uur	Rondleiding begraafplaats
25 (woensdag)	Modderdag	13.30 uur	Speelhof Hoogerzael
27 (vrijdag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.30 uur	KNNV Walcheren
28 (zaterdag)	Nollestrand Vlissingen	10.30 uur	Speurtocht op het strand
28 (zaterdag)	Zeewieren Goese Sas	11.30 uur	KNNV Walcheren
29 (zondag)	Groene strandjutters	11.00 uur	Terra Maris
JULI			
1 (dinsdag)	Rammekenshoek Ritthem	19.30 uur	Rondje Rammekenshoek
5 (zaterdag)	15-jarig jubileum	zie site	Speelhof Hoogerzael
6 (zondag)	Middelplaten Veerse Meer	10.00 uur	Natuurmonumenten
6 (zondag)	Park Toorenvliedt	10.30 uur	Zomerwandeling
6 (zondag)	Beleef Oranjezon	14.00 uur	Zeeuws Landschap
8 (dinsdag)	Rammekenshoek Ritthem	19.30 uur	Rondje Rammekenshoek
12 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Libellen (onder andere)
12 (zaterdag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.30 uur	KNNV Walcheren
15 (dinsdag)	Rammekenshoek Ritthem	19.30 uur	Rondje Rammekenshoek
16 (woensdag)	Strandexpeditie Oranjezon	10.00 uur	Zeeuws Landschap
16 (woensdag)	Eendenkooi Slikkebosch	19.00 uur	Staatsbosbeheer
18 (vrijdag)	Nollestrand Vlissingen	14.00 uur	Speurtocht op het strand
20 (zondag)	Speuren naar dieren sporen	10.30 uur	Terra Maris
22 (dinsdag)	Middeleeuws Festijn	16.30 uur	Terra Maris
22 (dinsdag)	Rammekenshoek Ritthem	19.30 uur	Rondje Rammekenshoek
25 (vrijdag)	Strandexpeditie Oranjezon	10.00 uur	Zeeuws Landschap
26 (zaterdag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.15 uur	KNNV Walcheren
26 (zaterdag)	Groene strandjutters	12.30 uur	Terra Maris
29 (dinsdag)	Middeleeuws Festijn	16.30 uur	Terra Maris
29 (dinsdag)	Rammekenshoek Ritthem	19.30 uur	Rondje Rammekenshoek
30 (woensdag)	Eendenkooi Slikkebosch	19.00 uur	Staatsbosbeheer
AUGUSTUS			
2 (zaterdag)	Speuren naar dieren sporen	10.00 uur	Terra Maris
3 (zondag)	Park Toorenvliedt	10.30 uur	Zomerwandeling
5 (dinsdag)	Middeleeuws Festijn	16.30 uur	Terra Maris
5 (dinsdag)	Rammekenshoek Ritthem	19.30 uur	Rondje Rammekenshoek
9 (zaterdag)	Nollestrand Vlissingen	08.30 uur	Speurtocht op het strand
9 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Heide
9 (zaterdag)	Polderhuis Westkapelle	09.30 uur	Geheimen van het getij
9 (zaterdag)	Polderhuis Westkapelle	19.30 uur	Geheimen van het getij
10 (zondag)	Groene strandjutters	10.30 uur	Terra Maris
11 (maandag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.45 uur	KNNV Walcheren
12 (dinsdag)	Middeleeuws Festijn	16.30 uur	Terra Maris
12 (dinsdag)	Rammekenshoek Ritthem	19.30 uur	Rondje Rammekenshoek

13 (woensdag)	Strandexpeditie Oranjezon	13.00 uur	Zeeuws Landschap
13 (woensdag)	Eendenkooi Slikkebosch	19.00 uur	Staatsbosbeheer
16 (zaterdag)	Fosielen zoeken Kaloot	11.00 uur	KNNV Walcheren
17 (zondag)	Middelplaten Veerse Meer	10.00 uur	Natuurmonumenten
19 (dinsdag)	Middeleeuws Festijn	16.30 uur	Terra Maris
24 (zondag)	Groene strandjutters	10.30 uur	Terra Maris
25 (maandag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.30 uur	KNNV Walcheren
27 (woensdag)	Eendenkooi Slikkebosch	19.00 uur	Staatsbosbeheer
30 (zaterdag)	Speuren naar dierensporen	10.30 uur	Terra Maris
30 (zaterdag)	Polderhuis Westkapelle	13.00 uur	Geheimen van het getij

SEPTEMBER

10 (woensdag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.45 uur	KNNV Walcheren
10 (woensdag)	Begraafplaats Middelburg	14.00 uur	Rondleiding begraafplaats
13 (zaterdag)	Fotowerkgroep op stap	09.00 uur	Paddenstoelen
13 (zaterdag)	Nollestrand Vlissingen	12.15 uur	Speurtocht op het strand
20 (zaterdag)	Strandexpeditie Oranjezon	09.00 uur	Zeeuws Landschap
20 (zaterdag)	Sint Laurens Weihoek	09.00 uur	Zeeuws Landschap
21 (zondag)	Middelplaten Veerse Meer	10.00 uur	Natuurmonumenten
23 (dinsdag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.15 uur	KNNV Walcheren

OKTOBER

4 (zaterdag)	Wetenschapsdag ZB en HZ	hele dag	Stand van IVN-Walcheren
11 (zaterdag)	Polderhuis Westkapelle	10.30 uur	Geheimen van het getij
9 (donderdag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.30 uur	KNNV Walcheren
15 (woensdag)	Strandexpeditie Oranjezon	09.00 uur	Zeeuws Landschap
19 (zondag)	Het Nollebos / Westduin	10.30 uur	Herfst in het Nollebos
22 (woensdag)	Eendenkooi Slikkebosch	14.00 uur	Staatsbosbeheer
23 (donderdag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.30 uur	KNNV Walcheren
26 (zaterdag)	Polderhuis Westkapelle	19.30 uur	Geheimen van het getij / N8vdN8

NOVEMBER

1 (zaterdag)	Park Toorenvliedt	14.00 uur	Bevrijding Walcheren
9 (zondag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.45 uur	KNNV Walcheren
24 (maandag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.45 uur	KNNV Walcheren

DECEMBER

8 (maandag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.30 uur	KNNV Walcheren
23 (dinsdag)	Strandwerkgroep Neeltje Jans	09.30 uur	KNNV Walcheren
27 (zaterdag)	Strandexpeditie Oranjezon	12.00 uur	Zeeuws Landschap
27 (zaterdag)	Landgoed Ter Hooge	13.30 uur	Verrassende Winterwandeling

Inhoud

Algemeen

- 2 Redactioneel
Bij de voorpagina

Bestuur en werkgroepen

- 3 Dagelijks bestuur
Algemeen bestuur (naast dagelijks bestuur)

Activiteitenoverzicht

- 4 Terugblik Algemene Ledenvergadering 29 maart
Geheimen van het getij
5 Speurtocht op het Nollestrand
Rondje Rammekenshoek
Wetenschapsdag 4 oktober

Kiek... een plaetje!

- 10 Fotorubriek voor al je leuke waarnemingen

Op bezoek bij...

- 13 Terra Maris
14 Speelhof Hoogerzael

Artikelen en ander nieuws

- 16 Hagen op Walcheren
17 Tien jaar vogelwaarneming in Park Toorenvliedt
19 Schone Schelde Schoonmaak 15 maart
21 Van passie tot plantenveldgids
23 Lol in je eigen tuin
24 Rectificatie
25 Een gouv ouwe van Cobie Gouwen
26 Duinviooltje

Verrassende ommetjes op Walcheren

- 32 Over de 'grens': Ommetje Baarland – 5 km
34 Ommetje 'Water en land' – 5 km

Jaaroverzicht activiteiten Walcheren 2025

- 38 Jaaroverzicht 2025

- 2 Aan deze editie werkten mee
Colofon

- 3 Werkgroepen
Word natuurgids of vrijwillger!

- 6 Park Toorenvliedt
Het Nollebos / Westduin
7 Landgoed Ter Hooge
Op stap met de IVN-Fotowerkgroep
9 Begraafplaats Middelburg

- 15 Een tuin in de Erasmuswijk

- 26 Onzelfzuchtig volk
27 Vogelexcursies in april en mei 2025
28 Diverse kijktips
30 Korren
31 De morgenstond heeft goud in de mond
Petitie Nationale Parken
Kopij voor het volgende nummer én
bezorgers gevraagd!

- 35 Kanaal door Walcherenroute – 49 km
37 Ommetje 'Charley Toorop' – 5,5 km

Libel (Vicky Bergmans)